
ajakiri

54 ● 1989

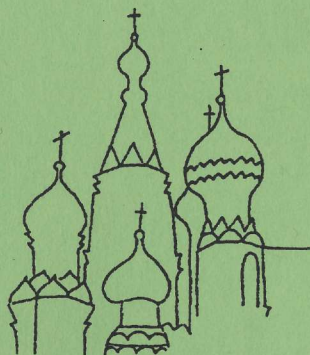

ISSN 0384-8469

DEMOKRAATIAST

IME-st

MRP-st

Õhkkond rahvasaadikute kongressi esimesel nädalal oli suur improvisatsioon. Kohe algul oli palju konflikte, kongress jagunes pooleks. Ühel poolel olid saadikud, kes olid valitud Venemaalt ja Kesk-Aasiast vanal viisil, kes arvasid, et neilt oodatakse ainult hääletamist ette ära otsustatud asjade üle, need olid väga vihased uute demokraatlikult valitud Balti ja Moskva saadikute peale kes tahtsid uut korda luua.

Väga märkimisväärne oli arusaamine demokraatiast ning kuidas üldse kongressi läbi viia, mis on koosolekujuhataja õigused, mis on sõnasaamise või päevakorra otsustamise viis, jne. Protseduuri reeglid tuli kohapeal paika panna, selleks polnud ju mitte mingisugust senist harjumust ega traditsiooni. See võttis terve nädala! Radikaalid muutusid väga nõudlikeks protseduuri reeglite rakendamisel, sealjuures eriti Baltikumi saadikud kel oli suuremad ja paremad kogemused kodust. Paljudele venelastele oli otse šokeeriv see, et protseduuri küsimused üldse tähtsaks said. Kongress läks nagu lumepall veerema ja aina kasvas; tekkis paradoksaalne olukord kus konservatiivid ajasid seda joont, et mis me raiskame aega tühjade formaalsustega, läheme asja juurde, rahvas ootab! Samal ajal siis radikaalne demokraatlik tiib tegeles näiliselt rahva jaoks kaugete ja ebaoluliste asjadega. (Näiteks mitte toitlustusküsimuste lahendamisega).

Oluline õppetund oli, et võim võib hakkata sõltuma just protseduuri reeglitest, et nende kaudu on bürokraatiat võimalik ohjeldada.

Meie jaoks kõige kriitilisem hetk oli see, kui leedukate algatusel Baltikum esitas oma protesti konstitutsiooni Komitee paika panemisel, mida taheti teha ilma et sellele seaduslikku alust oleks loodud. Piiramatutel volitustel oleks see võinud meie Ülemnõukogu otsuseid tühistama asuda, esimene konflikt oleks kohe tekkinud Baltikumis. Leedulased teatasid - ja meie järgi - et meie selle komitee määramisest osa ei võta ja läksime saalist välja. See tuli kui täielik šokk kongressile, ka Gorbatsovile.

Tehti paus, järgmine hommik Gorbatsov rääkis leedukatega, eestlased esitasid enda seisukohad - ja kogu kongress pöördus teelt kõrvale! Konstitutsioonikomiteed üldse ei moodustatud, võeti omaks Balti seisukohad ja loodi komisjon mis hakkab välja töötama reeglistikku ja seadustikku konstitutsiooni küsimustes.

EESTI RAHVASAADIKUD MOSKVA KONGRESSIL JUUNIS 89 a.
Vasakult esireas: Toomas Varek ja Ulo Vooglaid.

Nende taga: Vaino Väljas, Jüri Kraft, Marju Lauristin, Edgar Savisaar.

See näitas kongressile ja rahvale üle terve N Liidu (Kogu kongressi kestvusel näitas TV otseülekandes mis juhtus.) Baltikumini jõudu mis ei tugine suurusele ega võimule, vaid oskusele asju ajada seaduslikult parlamentarismis. Pärast seda ka teistes küsimustes Baltikumini autoriteet kasvas väga kõrgeks. Ka Gorbatsovi silmis.

Muidugi oleks võidud luua Konstitutsioonikomitee ka ilma Baltikumita. Gorbatsoville on ette heidetud, et ta ise otsustab, surub operatiivselt peale otsuseid; see oli ju ka G otsus, et balti protest sai arvesse võetud. Gorbatsov üldiselt kasutas tihti oma võimu ja ebademokraatlikkust just

nende otsuste kasuks, mis demokraatia edendamisele olulised olid. Ilmselt ei saa totalitaarset süsteemi, ebademokraatiat juhtida demokraatia teele läbi demokraatliku enamuse kui enamus ise pole demokraatlik. Kongressi enamik polnud ei demokraatlik ega Baltikumini ning paljude lahenduste poolt, mis läbi läks. Lihtsal hääletusel me oleks olnud kaotajad. Tuleb nentida et tänu Gorbatsovi ise-otsustele tuli kongress mitmetele enamvähem rahuldavatele seisukohtadele.

Moskvas oli palju juttu sellest mis on demokraatia praeguses situatsioonis, mis on selle hind, või mismoodi saab jõuda selleni. Põhiküsimuseks kujuneski just vähemuste õiguste garanteerimine, mida ei ole ju üldse seni Nõukogude süsteemi ajaloos oluliseks peetud.

Meie kõige suurem tulemus kongressil üld-demokraatlikus mõttes oli suutmine tõestada, et vähemus on tähendusrikas, et vähemusel võib olla õigus ja ka see kellest hakkab sõltuma edu. Oli muidugi väga tähtis, et meiega nõ paralleelselt, samas suunas liikus Moskva opositsioon, Sahharov jt. Tähtsatel hetketel me toetasime ühteteist. Näiteks kongressi lõpul oli väga dramaatiline hetk kui Sahharov tahtis esitada oma memorandumi Moskva vähemuse nimel, kus tal aga võeti sõna ära. Kui Sahharov tuli tribüünilt ära, siis saal läks nagu lõhki - Moskva opositsioon, Baltikum ja üksikud mujalt vabariikidest tõusid püsti ja tervitasid Sahharovi aplausiga kuna teine, suurem pool, mõmises vihaselt.

Ülemnõukogu on väiksem kogu mis istub koos kogu aeg ja ei tööta massipsühhoosi mehhanismil - aga ka seal on nii, et kui läheb hääletamiseks siis on enamus ikka konservatiivne või siis ebakompetentne. Meie jaoks oli oluline see töö mis tehti kulisside taga, näiteks kongressi enamik ei oleks hääletanud Balti isemajandusprojekti poolt. Me tutvustasime seda projekti ülemnõukogu komisjonides, kaks nädalat käisime ringi, arutasime väikestes gruppides. Siis hakkas tekkima huvilisi ja liitlasi teistest Vabariikidest. Idee hakkas ajama juuri, tekitas laineid. Kui meie seaduse projekt, kus IME põhimõtted on väga konkreetset lahti mõtestatud, oleks vastu võetud, siis oleks see tähendanud juba praegu täiesti seadustatud majanduslikku iseseisvust, kus kõik üleliidulised ministeeriumid ja ettevõtted oleks olnud seatud sündinud fakti ette. Oleks olnud ühe hoobiga Eesti majandus lahti sellest suurest süsteemist.

Aga ei olnud küps seda seadust vastu võtma. See oli täitsa selge nendel kahel päeval mil üldine IME arutamine toimus, et enamust me hääletusel ei saa. Võeti vastu üldine otsus mis kiitis heaks põhimõtted Eesti-Läti-Leedu

üleminekuks isemajandusele. See oli niisugune asendusvarianat mille pakkus välja Ülemnõukogu juhatus - nad ei tahtnud riskida ei üht ega teist. Nad ei tahtnud et Baltikumi ettepanek hääletataks maha, mis oleks tähendanud suurt konflikti, sest sel oli võibolla 40%-line toetajaskond juba. Teiselt poolt ei juletud suruda otsust peale enamikule. Kindlad vastuseisukeskused olid näiteks just Venemaa delegatsioonis. Kompromiss oli meile selles mõttes rahuldav, et andis võimaluse ajada omi asju ise edasi, kuigi raskused on suuremad nüüd kui siis, kui seaduslik otsus oleks läbi läinud. 1 oktoober on tähtpäev, mil tuleb IME seadus tervikuna hääletamisele.

Võitlus Molotov-Robbentrop-pakti asjus on veelgi raskem. Majandusasjad on siiski saadikutele loomulikud, majanduslik kitsikus ja tarve midagi radikaalset teha on kõigile selge, kusjuures Baltikum oli ainuke mis pakkus konstruktiivset lahendust. MRP-ga on asi teine, sest sellel ei ole üldarusaadavat tähtsust saadikute silmis. Selles nähakse ka küllalt suurt poliitilist ohtu. See on stalinismi kriitika viimine teisele tasandile, mis ainult ei puuduta repressioone ega muud mis on juba selge ja hukka mõistetud, vaid mis puudutab kogu riiki kui niisugust, süsteemi, välispoliitikat, peetud sõda. Möödunud sõda ongi ikka veel venelaste silmis väljaspool igasugust kriitikat. Kui Nõukogude kui päästja rolli, õilsuse oreoli kallale minna, siis peab arvetama et selleks ei olda Venemaal puht psühhiliselt valmis.

Siiski on MRP küsimuse ettevalmistavas komisjonis meile küllalt rahuldav koosseis. Seal oli jälle Gorbatsovi käsi mängus. Komisjoni moodustamiseks oli meil (Baltikumil, eesti algatusel) kirjalik ettepanek mille Lippmaa viis presiidiumi ja sai selle üle kohe Gorbatsoviga läbi rääkida. Aga Kongress reageeris väga negatiivselt ettepanekusse komisjoni loomiseks MRP asjus. Gorbatsov surus siin jälle läbi oma tahtmise, kus ta oli balti liinil. Otsustav oli ka see, et Tartu juuraprofessor Gräzin sai Kongressile ette lugeda salaklausuli venekeelse originaalteksti. Pärast seda polnud võimalik küsimusest mööda hiilida. Komisjoni töös me tahame mitte ainult tõestada salalepingu olemasolu, vaid näidata ka selle lepingu tagajärgi; mitte ainult 23. august vaid mis edasi juhtus, baaside leping, juuni ultimaatum. Praegu Moskva veel ei seosta neid edaspidiseid sündmusi salalepinguga vaid väidab, et ajaloolised sündmused määrasid asjade käigu, sõltumata sellest kas kirjutati paberile alla või mitte. Aga komisjoni üks sihte on ikkagi see, et jõuda ajaloolise, juriidilise, poliitilise analüüsiga niikaugele, et näidata ametlikult neid seoseid mis viisid Baltikumi anekteerimiseni. Komisjonil on ees ajaloo täielik ümberhindamine.

Komisjoni aseesimees professor Afanasjev Moskvast on täielikult meie liinil, kusjuures väga oluline on olnud, et meie käsutuses on, eriti akadeemik Lippmaa kogutud, väga täiuslik informatsiooni kogu. Kuid ka Moskva on esimest korda andnud välja 1200 lk arhiividokumente millele alusel protokoll on ka kaudseid teid nüüd väljaspool igasugust kahtlust.

Järgmine round Moskvast? See on nimetatud asjad lõpule viia ja aidata kaasa vabaduspüüetele kogu N. Liidus.

Meil on vaja olla Moskvast selleks, et teha seal aktiivset Eesti "välispoliitikat". Aktiivset välispoliitikat on vaja ajada nii Idas kui Läänes.

Moskvast hakkame edaspidi loodetavasti suhtlema hoopis teistel alustel kui seni, kusjuures on väga oluline et oleme ise kohal. Kogésime iga päev kui tähtsad on kohapealsed ettevalmistused, liitlaste leidmised, oma projektide tutvustamised. Parlamendi mehhanism annab garantii kokkulepetes, kus kõik ei sõltu enam sellest kas keegi Ivanov on homme ametis või mitte.

Sügisel ilmselt väga palju muutub parlamendis tänu sellele, et Moskva opositsioon on loonud formaalse fraktsiooni (mille juhtkonda ms kuulub ka eestlane, prof. Palm Tartust). Nendega peaks saama arendada koostööd ning ka kujundada väitlusõhkkonda. Ka Venemaa saadikud on nende paari kuuga juba palju õppinud. Olen optimist, sest Baltikum on läbi murdnud ka avaliku arvamise sulgudest mis enne oli meil põhimuresid Eestis. Meie suhtes kujunenud isolatsioon, negatiivne arvamine, oli ka selles suhtes ohtlik, et kui näiteks depressioonid tuleksid, siis seda oleks enne võetud vastu N. Liidus kui midagi loomulikku Eesti suhtes. Aga meie saadikute tegevus avalikkuse ees ja meie reaalsete lahenduste esitamine, mida tunnustati olulisteks ka teiste poolt, sai Baltikumi tervikuna positsiooni, mis viis meid isolatsioonist välja. Sildid, millega meid alguses püüti diskrediteerida- natsionalistid, äärmuslased, oma huvides teiste arvel tegutsejad - kaotasid oma mõju

Muidugi on praegu raske ennustada, kuidas on kogu situatsioon muutunud kui Ülemnõukogu septembris uuesti kokku tuleb. Ees on ju 23. august ning enne seda võib oodata Eesti ja Moskva vastuolude suurt teravnemist. Nii et ka Eesti saadikute missioon võib kriisi olukorras oma sisult ja tähenduselt veel muutuda. KUID ÜKS ON KINDEL - ENAMUS MEIST ON VALMIS IGAL JUHUL EESTI HUVIDIS KAITSMA.

Maurus
16.08.59.

MARDI VALGEMÄE

MIDA TAOTLEVAD KULTUURIPÄEVAD ?

Lugupeetud kaaseestlased, armsad kultuurisõbrad!

Traditsiooniks kujunend üritusile tagantjärele pilku heites on kombeks teeselda alandlikkust ning häbelikult väita, et ei osanud aimatagi, millega hakkama saime või ei teadnudki, mida tahtsime läbi viia. Vastandina sellisele variserlikkusele tahan kinnitada, et Kultuuripäevadel on kindel sihiasetus, nii nagu see oli üheksateist aastat tagasi, kui nende päevade ilmaletulek tekitas tormi pagulasladviku veeklaasis.

Kuidas siis defineerida seda sihiasetust?

Algaksime mõistega "kultuur". Gustav Suits on oma 1907. aastal Tallinnas peetud kõnes* selgesõnaliselt loetlend öhte, mis on varitsend eesti kultuuri: "...kultuuriaade (ütleb Suits) on meil ikka pidanud teenivat osa etendama -- kord kiriku, kord riigi, kord natsionalismi, kord sotsialismi sõnakuuleliku ümmardajana". Kuna eesti kultuur on järgnevate aastakümnete jooksul pidanud teenima veel natsismi, kommunismi, marurahvuslust ja VEKSA-isandaid, tuleb Kultuuripäevade peasihiks pidada meie kultuuriaate vabastamist kõigist neist püüniseist, mis alatasa seda aheldada püüavad.

Peasihile jõudmine nõuab omakorda kolme eesmärgi rakendamist.

Esiteks, vahendada hea tasemelist propagandavaba eesti loomingut, ükskõik kuspool rimpas see esmakordselt päevavalgust on näinud. Teiseks, koguda loengute ja referaatide kaudu seda raskestileitavat intellektuaalset pärrmi, mis aitaks tõsta meie muidu nii aeglaselt kerkivat kultuuritainast. Ning kolmandaks, luua vaba foorum, kus oleks võimalus ratsionaalselt ja demokraatlikult arutada meie ühiskonda lõhestada ähvardavaid nähteid.

Kultuuripäevad siht on niisiis mitte lasta eestlust sisse müürida kivistund positsioonidesse, vaid üritada vaimse õhuakna avamist; mitte anda kinnisideedesse klammerdunud vastuseid, vaid esitada õige rõhuasetusega küsimusi; mitte levitada kulund dogmasid, vaid otsida uut arusaamist ja mõistmist; ehk lühidalt: vältida poseerimist ning taotlema perfektsust.

Selles meelsuses kuulutangi Kultuuripäevad '89 avatuks.

* ilmus hiljem raamatus "Noor-Eesti nõlvakult"

KAS JA KUIDAS ABI PAKKUDA UUELE ÄRKAMISAJALE ?

Vaidluses osalejad:

IGNAR FJUK, Eesti arhitektuuri peavalitsuse juhataja, (Oli:) Loominguliste liitude kultuurinõukogu esimees.

TÖNU PARMING, Toronto Ülikooli Eesti Õppetooli professor,

OLEV TRÄSS, Toronto Ülikooli keemiainseneri-teaduskonna professor.

Maire Raidma juhatas arutlust.

IGNAR FJUK:

Evald Mõisa ütles Austraalias Esto avamisel, et ei ole olemas kodueestlasi ega väliseestlasi - on lihtsalt eestlased. See mõistmine ja teadmine peab olema meiega igal sammul, ka tänases arutluses. On ärkamise aeg ühtse eestluse tekkimiseks. Seetõttu ei taha ma mingil juhul puudutada mingisuguseid abikäsitlevaid ettepanekuid. Küll aga kutsuksin oma kaht kolleegi esile tooma neid võimalusi, mismoodi emamaa saaks võõrsil elavaid eestlasi abistada ja taasintegreerida eesti kultuuri, keelde, ühiskonda.

Tõnu Parming:

kohati kiputakse ekslikult arvama, et Eesti abistamine ja Eesti heaks töötamine on uudne tegevusväli. Ma rõhutaksin ajaloolist tegelikkust. Esimeseks eestlaste ilmalikuks organisatsiooniks Põhja-Ameerikas oli New Yorgis 1898. a. loodud Vastastikuse Abiandmise Selts. USA eestlaskonna abistav käeulatus oma päritolumaale ja rahvale mõlema maailmasõja ajal on hästi dokumenteeritud, kuigi vähe tuntud. Tänapäevani tegutseb 1941.a loodud Eesti Abistamiskomitee. Selle komitee, New Yorgi Eesti Haridusseltsi ja Eesti Rahvuskomitee USAs eelarved kokku on umbes pool miljonit dollarit aastas. Kui juurde arvestada New Yorgis tegutsevate Eesti koguduste ja teiste organisatsioonide eelarved, jõuame kergesti miljonise kogueelarveni, mis lähtub eestlaskonna vabatahtlikest annetustest. Arvestage et Eesti Majad, skautlik maa-ala Lakewoodis ning kõik muu peetakse ülal annetatud tööjõuga. Etteheited eestlaskonnale on neis tingimustes sisuliselt põhjendamatud. Vanima põlvkonna panus on tegelikult olnud märkimisväärne. Võttes arvesse Eestisse viidud või saadetud toidu, riiete ja muude tarbeasjade koguväärtuse, julgen järeldada, et pagulaste Eestile antav välisabi on ehk ühe isiku kohta silmapaistvam kui paljudele arengumaadele teiste riikide poolt antav.

Käesoleval kümnendil vähenes pakkide saatmine märgatavalt, tingituna Moskva uutest takistustest, mitte siinsete eestlaste suhtumisest. Eestisse on materiaalselt abi lähetatud juba kaua aega, ammu enne uustoetajate esilekerkimist. Saadetava hulka kuulus hulganisti kirjandust, nii loomingulist kui teaduslikku. Pean enam lugu neist, kes kümne aasta eest Eestisse fotokoopjamisina toimetasid, kui neist, kes seda avalikustamisajastu avatud uste ajal teevad. Mitte ainult tegutsemistingimused polnud tol ajal märksa raskemad, vaid abistati praalimata. Otsustasin neid asju esile tuua, kuna siinsamas saalis kuulutasid uustoetajad möödunud sügidel ennast vooruslikult eestlaskonna koorekihiks. Lisaks on ette heidetud, nagu poleks varem midagi tehtud ja nüüd olevat kohustuseks kõigi uustoetajate vahendusel Eesti asju toetada.

Tuleme kokkuvõtte juurde.

ESMALT, eestlaskonna valdav enamus on kogu aeg abiandmisse positiivselt suhtunud. Kui soovitakse üldsuselt toetust, tuleb arvestada selle tunnete ja töökspidamisega. Olen veendunud, et avalikkusele rajatud toetusaktsioonid saavutavad parimaid tulemusi, kui need tuginevad olemasolevatele organisatsioonidele.

TEISEKS, tuleb eriti silmas pidada meie oma siinseid tarvidusi, mis tuleks rahuldada enne suuremate ressursside suunamist Eestisse. Kui uued aktsioonid ja fondid toovad juurde uusi toetajaid või rohkem toetusi uutelt inimestelt, - õnn ja kiitus tegevusele! Kui aga uute toetuste hankimine halvendab pagulas-eestlaskonna enda tegevust, on asi mitmeti negatiivne.

KOLMANDAKS, kõiki ei saa rahuldada. Kuidas otsustada, mida ja keda Eestis toetada? Mis on olulisem? Lutid või ausambad, skautlus või ülikool, mähkmed või arstimid, raamatud või võistlusjahid... Fondidevaheline võistlus sobib küll vabaturu mõttemaailma, kuid arvestades pagulaseestlaste väikese arvu ja vananemisega, on ebareaalne loota kõikide vajaduste rahuldamist. Tarviduste maht on mitmeti Kaval-Antsu koti mõõtmega.

NELJANDAKS, Eestis valitsevate probleemide tuumaks ei ole abiandmise puudus (pagulusest), vaid Nõukogude poliitiline süsteem. Näiteks Eesti Rahva Muuseumi taastamine Raadil ei tohiks tegelikult vajada pennigi Läänest. Muuseumi taastamine Raadil ei seisa rahapuuduse taga kinni, tarviliku summa koguväärtus on alla 1% Eesti NSV teadusliku tegevuse aastaelarvest. Põhjus on Eesti NSV poliitilises jõuetuses Nõukogude sõjajõud Raadilt välja visata. Poliitiliste küsimuste puhul aitavad poliitilised meetmed.

Oleks meeldiv näha hiigelsuurt Eesti naiste meeleavaldust Tallinnas, mis oleks suunatud maailma avalikule arvamisele ja massiteabele, selgitamaks kuivõrd puudulik imikute ja laste tarbeasjade olukord tõesti on. Niisugune protest ja apelleerimine aitaks Eesti väikelaste olukorda palju kiiremini parandada kui pagulaste varutud piiratud arv mähkmeid, lutipudeleid ja muid asju. Siinjuures tuleks lisada, et pagulas-eestlaskonna võime abi anda on poliitilises vallas palju suurem kui majanduslikus.

VIIENDAKS, on mul kaks konkreetset ettepanekut superfondide loomiseks. Praegu kaalutakse Nõukogude Liidus hüvituste maksmist stalinismiohvritele. See summa pagulusse sunnitute puhul (rääkimata hukatuist ja GULAGis surnuist) ulatub kindlasti sadadesse miljonitesse rubladesse. Anname kindlasti kollektiivse volituse sellest kogusummast luua Eestis superfond - kapital, mille kasum kataks suure osa Eesti toetuse tarvidusest. Lisagem nõudmine täiendada superfondi rahaga, mida Nõukogude võimud praegu vabatahtlikult sunnikorral koguvad okupeeritud Eesti elanikkonnalt nn. Rahufondi tarvis. Ja veel: uurige Tallinnas välja, palju see Eesti väärt on? Rajame Superfondi ja ostame Eesti lihtsalt täielikult vabaks! See jätaks meid inimestena vabaks eelkõige oma sugulasi tõhusalt toetama, mis antava toetuse puhul ka kõige humaansema maigu jätab.

Olev Träss:

Arvan, et me kõik tahame Eesti rahvast teenida, nii kodumaal kui Välis-Eestis. Tahame aidata, kus vaja lootes, et poliitiline olukord seda võimaldab ning aidata hoopis suuremal määral kui varem. Ma nõustun muidugi T. Parminguga, et palju on aastate jooksul ära tehtud; nüüd aga saab hoopis rohkem teha. Paar kuud tagasi Austraalias Estol oli küllaltki palju juttu Kodu-Eesti ja Välis-Eesti kontaktidest.

Eestis on areng toimunud nii kohutava kiirusega, et välismaal on meil olnud raske sammu pidada. Seetõttu on meil kõhklejaid ja kartjaid hoopis rohkem kui ehk põhjust. Sellest erinevad arvamused: kas peaks või ei peaks toetama, kes valib, kes otsustab jne.

Otsustame mida toetada, selle järgi igaüks otsustab ise, kuidas seda teha. Pakume mitmeid alternatiive - mitte superfonde (kus me suuname asju nagu mingi United Appeal Canadas)- et me saaksime eri kohtadesse abi ja toetust suunata.

Ainus vastuväide, mida olen kuulnud üldisele Eesti-tegevuse toetamisele, on see: "Aga mis siis saab, kui võimuolukord muutub ning meie summad ja annetused lähevad vaenlaste kontrolli alla?" See on tõsine mure. Aga ise olen valmis seda riski võtma, teades, et riskeerin ainult natukese rahaga - inimesed seal aga oma vabadusega, võibolla isegi eluga. Kui tõsine repressioon lahti läheb, pole asi paljudusmasinate ülevõtmises partei käsutusse... Need, kes neid on kasutanud, saadetakse Siberisse. See on nende risk - ja ma arvan, et see on niipalju suurem, et meie väike riskikene pole lihtsalt arutamisväärne.

Abistada saab mitmeti: majanduslikult ja moraalselt, poliitilist informatsiooni vahendades. Esimesse kategooriasse meiepoolse abina paneksin poliitilise informatsiooni andmise, Eesti sündmuste vahendamise, valitsustele, Ühendatud Rahvaste Organisatsioonile, igal pool, kus saame Eesti eest välja astuda.

Teine on majanduslik abi. Valisin välja rea programme, mis Eestis kavandamisel ja mis kõik vajavad toetust. Need kolm, millest anti väike ülevaade Austraalias, on: 1) Eesti Pere Sihtkapital - siin tuleme mähkmete, luttide ja teiste asjade juurde; aga ka noorte perekondade korteriolude juurde. Kes määrab, kellele ja kuhu Tallinnas korter anda? Need on lisaks majanduslikele poliitilised küsimused. 2) Eesti Instituut - mis üritab õpetlaslikul ja teaduslikul alusel tegutseda. 3) Eesti Humanitaarinstituut - mis seab üles programme rahvusliku humanitaaralase õpetamise jaoks Tallinnas (teatud vastukaaluks Tartu ülikoolile ja ehk ka sundimaks Tartu ülikooli rahvuslikele aladele rohkem tähelepanu pöörama).

Järgnevalt kaks näidet üksiküritustest, mis vääriskid toetust:

1. Eesti Muinsuskaitse Seltsi tegevus - toetused on läinud materjalide muretsemisele, mida EMSil tegutsemiseks vaja, on ülesseatud ülemaailmne organisatsioon, eri gruppidega USAs, Canadas (kahe kohas), Austraalias ja mujal.

2. Tartu Ülikooli Fond - eesmärgiga toetada Tartu ülikooli kui institutsiooni, mis peaks olema maailmaklassis, kuid ei ole piiratud majanduslike võimaluste tõttu. Algatus tuli Canadast, seal on fond loodud. Senini on laekunud (lubadusi) umbes 300 000 dollarit. Austraalias on sealne fond loomisel; Rootsiga on kontakt olemas. Loodan siin rääkida inimestega USAst. Need üritused peavad olema igas riigis eraldi juba seetõttu, et tulumaksu seadused on erinevad.

Ignar Fjuk

Tõnu Parming

Olev Träss

KONTAKTID. Ühelt poolt kultuurimaailma inimeste vahel, teiselt poolt teadlaste vahel. Neid kontakte peaks väga palju lisama; samuti materjalide (raamatute, ajakirjade) vahetamist/sinnasaatmist ja palju muud. Noortele Eestis tuleb kaasa aidata, et nad saaksid läänemaailma ülikoolides õppida.

Lõpuks lubage veel öelda, et ka meie Välis-Eestis vajame abi kultuuri, keele, rahvusteadmiste jms osas. Globaalne eestlus on meile teatud määral garantiiks, et meid ei suudeta ära hävitada kui me ise vastu paneme vastastikuse abiga.

Ignar Fjuk:

Ma pole ehk mitte päris õige inimene väga täpseid soove esitama. Olen kogu oma vaba aja ja energia pühendanud üldpoliitilistele küsimustele, mul on nagu mingi tõrge rääkida sellistest liiga materiaalistest asjadest.

Minu aateline asend on toetada just seda, millele ka härra Träss rõhu asetab - eestlasi kui maailmarahvast. Valge genotsiid on toimunud ka siin: läbi assimileerumise on noored kaotanud palju oma keelest. Kutsudes globaalsele eestlusele leian, et kõikide eestlaste vahel (elagu nad siis kodumaal või võõrsil) peab olukord humaniseeruma, inimlikustuma, kaduma peab igasugune politiseeritus, sest seda pole loonud eestlased. Selle on loonud Moskva; politiseeritud hoiakute jätkamisega viime ellu Moskva ideoloogiat. Lähtun sellest, kuidas integreerida kõiki maailma eestlasi, ka neid, kes enam eesti keelt ei räägi, uuesti Eestimaaile. Mul on hästi meeles (Radio Free Europeis) üks pooletunnine vestlus Tõnu Parminguga, kus osales ka väga tubli mees Tartust, Tiit Pruuli. Vaatluse all oli nn 504. määrus. See totter dokument ütles, et nüüd võivad Nõukogude territooriumil elavad inimesed hakata vaatama lääne poole. Nii naeruväärne ja drastiline kui see pole, selline perestroika seal on, teisiti seda diktatuuri režiimi ei ole võimalik muuta, vähemalt veretult mitte.

Kahjuks pean tõdema, et omakasu peal on Eestimaal väga paljud inimesed praegu väljas. Igal rahvusel on väike protsent amatöriste, kes õilsatelt ja aatelistelt asjadelt tahavad kasu lõigata. Arvan, et oleme siiski küllalt arukad eraldama teri sõkaldest.

On vaja luua institutsioonid, mis kannatavad kriitikat, konkurentsi, kus oleks garantiid, et aetaks tõesti Eesti asja tõsiste eesmärkidega.

Tooksin paar näidet. Üheks on Eesti Instituudi algatus Kultuurinõukogu poolt. See on pariteetsetel alustel töötav institutsioon (kõikides maailma maades, kus on eesti ühiskonnad), mis hakkab koordineerima ja hoidma Eesti asja ajamist. Eesti Instituudi ülesandeks ei ole Eestisse saata väliseestlaste vahendeid vaid koordineerida õiglast koostööd teaduse, kultuuri ja hariduse alal; leida võimalused, kuidas kaasata kõikide põhimaade kapitali (niisiis Ameerikast ameerika kapitali, mitte sealsete väliseestlaste oma) ja ülikoole, teadusasutusi, kultuuriasutusi.

Teiseks on väga tähtis luua kõigis eestlaste asukohamaades tõelised infokeskused, kes oskaksid teavet, ka poliitilist, tõeselt vahendada.

Edasi, Eesti Pere Sihtkapital, mille värske põhikirja projektiga sai mindud Estole. Oli mõte edasi minna härra Hain Rebase algatatud mähkmete loost, püüda seda teha tõsiselt, kahepoolset. Eesti pere olukord Eestis on tõesti raske, kuid meid huvitab eriti see, kuidas oleks võimalik (keeleliselt ja muudel viisidel) integreerida väliseestlaste lapsi Eestimaaga. Kahjuks polnud Estol võimalik seda tõsiselt rääkida.

See, et Eesti NSV valitsus pole tänaseks suutnud poliitiliselt tõsiseid järeldusi teha Raadi hoonete ja muude territooriumide suhtes, on muidugi taunimistväärne. Märtsis Kultuurinõukogu istungil võtsime vastu avalduse

Ülemnõukogu Presiidiumile ja Ministrite Nõukogule selle kohta, et kõik ajaloolised hooned, loodus- ja arhitektuurikaitsealad, mis olid rahva käsutuses enne 1940ndat aastat, tuleb ilma igasuguste tingimusteta rahvale tagastada. Tuleb lõpetada igasugused jutud kompensatsioonidest jms. Raadi puhul, kus linn on juba 80% kompensatsioonist kolme ja poole aasta jooksul jõudnud ära maksta, peab sõjavägi selle kohe tagastama.

Aga nüüd reageeringuna: Superfond "ostame Eesti välja" - on tõesti väärt seda, et saada "New York Timesi" esileheküljele, ent profiit, mida sellest lõikaks ajakirjandus, on tõenäoliselt hetkeline. Sellised toredad avaldused võivad küll aplausi välja kutsuda, kuid nad on küllalt viljatud, realiteeti ja mõistlikku poliitilist võitlust ning arengut mittejälgivad.

Tõnu Parming:

Probleeme on mitmesuguseid. Arvan, et kõige suurem probleem on inimlike suhete puudumine (vaatamata muudatustele). Meile oleks loogiline, et inimesed käivad teineteisega läbi ilma riikliku kontrollita. Kurikuulus "määrus 504" ei aita välismaailmas elava inimese seisukohast mitte sugugi; see võib olla arusaadav Eesti NSVs elavale, poliitiliselt aktiivsele ja teinekord rahvuslikult tänuväärt tööd tegevale inimesele, et see on nõukogude perestroika asi. Sellest dokumendist loeme, et eesmärk on eraldada kedagi "patriootiliseks väliseestlaseks" nimetatu (tähenab, see on siis progressiivne inimene), teda lahti lüüa tagurlikust emigrantide rühmitusest. See keelepruuk on alati tähendanud, et jätke poliitiline tegevus välismaal, siis saate tulla teatrisse ja me saadame teile raamatuid... Teiseks ilus armas punkt, kus peame kõik leppima sellega, et eesti rahva ja Eesti helge saatus on olla osa Nõukogude Liidust. Pagulaseestlaskond lihtsalt ei lepi sellega.

Mõned ettevõtmised on inimestele meeldivamad ja realistlikumalt läbiviidavad. Muinsuskaitse on väga hinnatav tegevus ja muinsuskaitse eesmärk - ausammaste õnnistamine, ajaloo talletamine, kõik see on väga populaarne ja seda on veel populaarsemaks teinud Mart Laar. Suhtlemises ei tule kasuks, et Mart Laari vastu tõstetakse avalik süüdistus Eesti NSV partei peahäälekandjas "Rahva Hääles". See on tõkkeks normaalsetele suhetele.

Mõned üritused, nagu Tartu Ülikooli Fond, on rajatud väga kitsale alusele, st väike grupp suurannetajaid on loonud fondi. Teistsugused fonditaotlused on püüdnud pöörduda avalikkuse poole, aga ilma et nad oleks avalikkusega samal lainepikkusel kõikides küsimustes. Avalikkusele rajatud fond peab arvestama avaliku arvamusega. Mõni neist, näiteks Eesti Pere Sihtkapital, tundub utoopiline - nii palju raha ei ole väliseestlaskonnal anda, et luua fond, mille summadest saaks rahuldada kõikide eesti perekondade vajadusi. Eesti perekonna rasked tingimused on eelkõige tingitud Nõukogude korrast. Nõukogude ühiskond peab ehitama need korterid mida vaja. Kes otsustab, missugune eesti ema saab lapsele mähkmed ja lutid välismaalt ja kes ei saa?

Lõpuks, huvitav et paljud põhiküsimused on Eestis politiseerunud. "Määrus 504" aitas kaasa et ka suhtlemine jääb politiseerituks. Ma ei kujuta ette, kuidas saab rääkida mittepoltiseeritud maailmast, kui põhiprobleemid Eestis (venestumine, keeleküsimus, humaansema ühiskonna tekkimine) on esile toonud poliitilised liikumised, mis nõuavad poliitilisi tagajärgi. Maailm ei koosne vaid luulest, kunstist ja muudest armsatest asjadest, maailm koosneb ka poliitilisest elust, mis valitseb ühiskonda. Politiseeritus ei ole tulnud väliseestluse ja Eesti eestlaste vahest, vaid sellest, et Eesti kuulub Nõukogude Liitu mille elutingimused pole vastuvõetavad.

Olev Träss:

Nüüd tuleb see toredam osa, kus saab reageerida sellele, mis varem räägitud. Minul on selle määruse kohta vähemalt üks hüpotees, väga erinev sellest, mida olen mujal kuulnud. Analoogiliselt tootsin ühe väikese näite. 10-12 aastat tagasi ja 7-8 aastat peale seda, kui oli loodud organisatsioon AABS, Balti Teaduste Arendamise Ühing. Siis anti Nõukogude Lätis välja väike raamatukene, mis esimestel lehekülgedel tohutult sõimas AABSi (nagu CIA agentuuri jne), üsna standardkommunistlikus terminoloogias. Ka viimased kaks lehekülge andsid hirmsasti pähe. Nende nelja või viie lehekülje vahel oli aga umbes 50-60 lehekülge objektiivset, olulist informatsiooni, mis esmakordselt viis raudeesriide taha sealsetele teadlastele teadmise sellest mis AABS on, mida ta teeb, mis konverentse ta on pidanud jne. See infovahendus oli haruldane ja minu arvamine on, et vähemalt see AABSi kohta käiv väljaanne tegi oma kummarduse parteile ees ja taga ära - ja keskel tegi seda mis tarvis! Raske öelda, mis määral "määrus 504" sedasama teeb, aga mulle tundus et esimesed paragrahvid edendavad lõhestamist aga need reeglid, mis hiljem anti (et peaks kontakti hoidma, ühel või teisel viisil) polegi ehk väga erinevad nendest, mida me ise oleks tahtnud kirjutada ja soovida. Olen valmis vähemalt kaaluma seda, et kontaktide edendamise võimalus eksisteerib sealgi.

T.Parmingu kommentaariga, et olukord Eesti aitamises on politiseerunud - mis on paha - ma nõustun täiesti. Et Eesti on Liidu ikke all, on paratamatu fakt. Kas me siis sellepärast, et asi on poliitiline, ei taha aidata; see oleks jälle ülereageerimine. Peame püüdma töötada selle ikke alt välja saamiseks et tulevikus normaalsemalt inim- ja kultuurivahekordi arendada.

Samal pinnal väike kommentaar Esto päevadelt, arutlustelt kodu- ja väliseestlaste vahel. Ignar Fjuk nimetas, et tema reaktsioon oli halvem kui ta lootis - iga neljas või viies inimene ütles, et me ei anna teile midagi. Kuulsin ka seda; kahjuks tulid need ütlemised just sellest, mida alguses püüdsin öelda: murrangulisest, liig kiirest muudatusest. Kontakte pole küllalt olnud, vastastikust arusaamist on rohkem vaja.

Arutlused (Foorum Melbourneis, toim. märkus) kestsid paar tundi umbes neljal päeval. Inimesed, kes esimesel päeval olid üldiselt negatiivsed Kodu-Eesti kontaktide suhtes, võtsid kolmandal-neljandal päeval sõna vägagi positiivselt. Nad said midagi teada, said informatsiooni - mida Eestist tulnud grupp väga hästi, diplomaatlikult ja viisakalt edastas, ka siis, kui neid kohati küllalt teravalt rünnati. Mina õppisin seal palju, sajad inimesed said midagi teada. Esmakordselt oli Eestist küllalt suur delegatsioon Estol, et mingit rolli mängida, tõsist vahendust luua. Mõned korrad veel ja me õppime teineteisest paremini aru saama ja ka kuidas toetada ja abistada.

Tootsin veel ühe pisikese näite. See mure, mis nii paljude inimeste suust seal Austraalias Estol läbi käis, on ikka see: "Mis siis saab, kui...?" ja "-ma siis aitaks, kui kindel on, et see asi õieti läheb"...

Mul oli möödunud nädalal ühe sõbraga juttu; ta tõi mulle väga tabava näite, see oli: kui Eesti Vabadussõja alguses sõdurid oleksid küsinud, et kas te garanteerite et me võidame - ainult siis me läheme sõtta! Siis me ei oleks võitnud, Vabadussõda poleks tulnudki. Samuti ei saa me praegu garantiisid küsida, peame riski võtma, peame aitama. Selge, et kõike teha on võimatu, totaalselt lootusetu.

Kui aga mõne väikese osakesegi saame rahuldada, sedavõrra rohkem on tehtud - võrreldes sellega, et me üldse ei tee ja ütleme: me ei suuda kõike teha, ärme teeme midagi.

Ignar Fjuk:

See (504) määrus ei ole Eesti ajalehtedes ilmunud, lubati nüüd "Edasisse" panna. Sellel määruisel on adressaat teine, ei ole adressaadiks ei teie siin ega ka niisugune Eesti rahvas, kes teab mis on õige. See määrus on adresseeritud just keskvõimu enda bürokraatlikele aparaatidele, igasugustele KGB töötajatele; kõigile neile, et nad jätaksid järgi tagakiusamise, et tänu sellele määrusele võib nüüd seda, seda ja seda teha... Kui seda määrust ei oleks, siis kõik need tuhanded ametkonnad teeksid sedasama tööd ja hoiaksid silma peal, et midagi sellist ei juhtuks. See on absurdne Nõukogude tegelikkus, aga nii ta on. Olen ikkagi seda meelt, et ei tasu dramatiseerida. Nii on suure jõu ja väikese mõistusega olevustega, kes siis peavad oma viga parandama - see käib läbi räuskamiste, läbi teiste süüdistamiste, läbi rusikaga rinnale löömiste jne. Nii nagu Afganistanist oma sõjaväe äratoomine. Kogu suurt süükoormat pole ju tegelikult omaks võetud, aga tegu on tehtud, sealt on ära tulnud. Selliselt funktsioneerib vildak Nõukogude süsteem ja rõhutan veelkord, ärgem dramatiseerigem seda.

Kõrvale tooksin teise määruse, mille avalikustas Läti noorteleht. Läti noorteleht avalikustas nimelt N Liidu Kaitseministeeriumi salajase ringkirja mille järgi kõikide mitteformaalsete rühmituste ja organisatsioonide juhtide kohta tuleb väga kiirelt hakata tegema kõiki materjale haaravaid toimikuid: alates sellest, kellega ta lapsepõlves mängis, kellega pidas esimest armastust, kellega koolis käis, kuidas ta töötab, kas joob alkoholi, kuidas ta perega lood on... Niisiis absoluutselt salajast toimikut, et hakata inimesi kompromiteerima. Tähendab kindlalt pahatahtlik negatiivne määrus, mis tõesti võtab kõne alt maha, et kunagi oleks võimalik mingi usaldus väikerahvaste ja Moskva keskvõimu vahel. Aga see (504.) määrus on ikkagi perestroika edendamise viis, kompartei moodi, kuna täna teistel seal võimu ei ole, siis see kahjuks toimib niimoodi.

Mis veel on sellesama dramatiseerimisega seotud? Mart Laari juhtum oleks nagu mingi etendus. Esiteks on see muidugi täitsa lootusetu juhtum prokuratuurile endale, sest selle teoga käivitus Eestimaal täielik avalikustamine kõikides rahvakihtides, nüüd tuuakse kõik punaste patud päevavalgele. Selleks on avatud kogu Eesti press, nii et sellisena on ta olnud Eestile isegi kasulik. (Saatanlikult öeldes on ta kasulik ka Mart Laarile, sest nüüd on ta kuulsaim eestlane üldse.) Eesti demokraatlikud jõud jälgivad seda asja ja ei luba mitte mingil juhul sellest halba Mart Laarile. Ei tohi seda vaadata ainult kitsalt, Mart Laari juhtumina. Selliste tendentside puhul võtab ühiskond väga kindla, resoluutse hoiaku. Kõige halvem on muidugi, kui sellise hoiaku võtab väliseestlaskond. Kuulsin ühte kommentaari Radio Free Europe'is, kus edastati sellist hoiakut, et nüüd, kus Mart Laari vastu on alustatud süüasi, eesti noored välismaal ei tule sel suvel Eestisse. JUMALA EEST, SEDA MOSKVA SOOVIBKI, ET EI TULDAKS SINNA. Tähendab, püüame olla üle sellest, mis on eestlaste omavaheline asi ja näha seda, mis on poliitilise režiimi poolt jätkatavad kuriteod, jätkav surve. Parem tulgem sinna ja tehkem üks tõsine meelevaldus Mart Laari kaitseks; ärgem hoidkem sellist "valgete kinnaste" poliitikat või "mikrofonipoliitikat".

Eesti Pere Sihtkapital näib tõesti lootusetu, mitte ainult see kapital ise, vaid eesti pere ja noorte olukord. Kuid mille jaoks on ikkagi vaja seda Eesti Pere Sihtkapitali - võiksime seda Eestis teha ja ühiskonna annetuste ja ka asutuste dotatsioonidega ülal hoida - aga meil on vaja leida viis kuidas maksta kõik selle kapitali tulud ainult eesti peredele. Juhul, kui see kapital on ainult Eesti sisene asi, on selle jagamine väga lihtne kaasa tooma mitmesuguseid sildikleepimisi, kuni rassismi ja ei tea milleni

välja. Aga nii, kui (kasvõi ainult formaalselt, ma ei mõtle rahaliselt, aga näiteks liikmete kaudu) selle sihtkapitali eestseisuses on väliseestlane, siis temal on õigus öelda, et tema toetab ainult eestlasi, mitte muulasi. Seetõttu oleks vaja väliseestlasi sellesse sihtkapitali, kui poliitilist garantiid, et kõik kapitali vahendid jagatakse eestlastele. Teiseks on muidugi kapitalil märksa olulisem siht (väliseestlastega seoses): liita, integreerida eesti noori, eestlasi, oma emamaaga.

Poliitilise arenguga seoses tegime Kultuurinõukogu viimasel istungil märgukirja Ülemnõukogu Presiidiumile: kõik, kes on viimastel aastatel Eestist olnud sunnitud lahkuma - kas itta või läände - nende ees peab vabandatama ja neile antama võimalus tulla tagasi kodumaale, ennistades neile kõik poliitilised õigused, varustades nad eluasemetega jne. See käsitleb T. Madissoni, H. Ahoneni ja kõiki teisi tublisid inimesi, kes on kodumaalt välja aetud. Tänapäevane perestroika julgeb, ma arvan tunnustada, et asumisel olek Läänes on lõppenud. Märgukiri kutsub üles tegema sellist otsust. Kuidas sellele otsusele reageeritakse, on juba iga inimese oma asi.

Kuid samamoodi nagu on majanduslikke või finantsavantüriste, kes tahavad Läänest profiiti lõigata, on ka poliitilisi - no ma nimetan neid ikkagi avantüristideks - kes lihtsalt Eestimaad maha jättes ja vastavalt oma vabale tahtele valides omale teist kodumaad, kasutab Läände tulles sellist kilpi, et teda aeti NSV Liidust välja... Minule teadaolevatel andmetel pole 4 viimast kuud Eestist kedagi enam välja aetud, st kõik tulijad on vabatahtlikud tulijad. Seetõttu ma arvan, et just see meie pöördumine kõikide väljaaetute poole peaks ka sellise poliitilise avantüristide edasise tuleviku läbi lõikama. Siia lisagem veel, et märgukirja lõpus oli lõik selle kohta, et ka nende suhtes, kes seni kehtinud NSV Liidu seadusi eirates olid kodumaalt lahkunud - n.ö "hüppesse minejad" - tehtaks kogu kriminaalseadusandlus ümber nii, et nad enam ei oleks süüdi. Nad võivad kodumaale tulla kunas tahes, või külastades kodumaad kunas tahes.

...

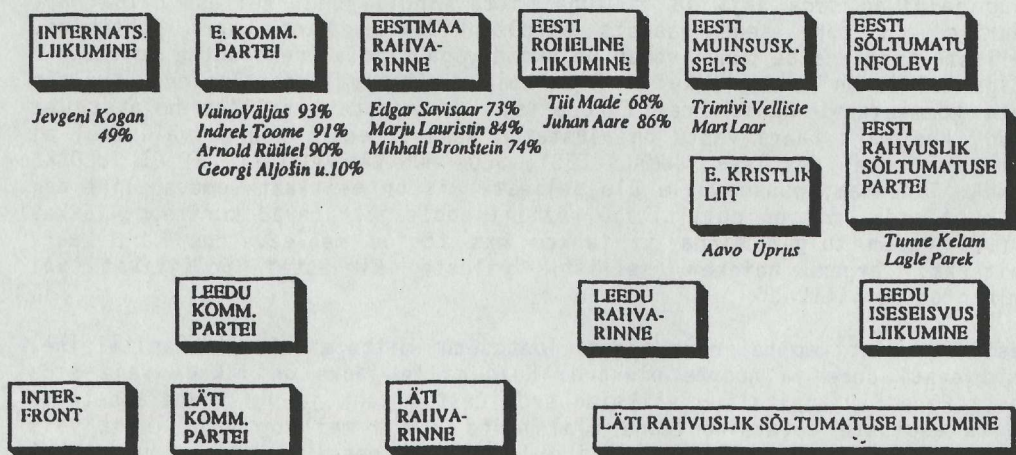
0 —

ÜHISKONDLIKUD RÜHMITUSED

TAGURLASED

TSENTRISTID

RADIKAALID

OSALESID 3/89 NSVL ÜLEMNÕUKOGU VALIMISTEL

% = POOLTHÄÄLTE % VALIMIS-RINGKONNAS

KEELDUSID OSALEMAST

ÜHEST VÄIKESEST RIIGIST KAUGEL JA LÄHEDAL

Maa on väike. Nii umbes nagu Belgia. Elanikke poolteist miljonit. Rahvus kujunes möödunud sajandi keskel. Oleviku üle otsustab suur naaber. Tulevik oleneb naaberriigist. Seal on käärimist ja uuendusi. Juhtivat kaadrit vahetatakse välja ja konstitutsiooni tehakse ümber. Aga paljud arvavad, et põhiliselt pole siiski midagi veel muutunud.

Nii võiks kirjeldada olukorda Lesoto kuningriigis maakera "alumisel" poolel, kus praegu elame. Tuttavat paralleeli silmas pidades võiks jutustada veel keeleküsimumusest, migratsioonist, oma valuutast, ehk isegi isemajandamisest.

Võibolla on siiski ausam jätta kokkulangevused sinna-paika. Tegemist on siiski maailma vaeseima riigiga, kus kolmandik täiskasvanuist ei oska lugeda. Pealegi on Lesoto vormiliselt iseseisev riik, ÜRO ja ROKi liige. Rootsil on siin isegi suursaatkond (Embassy), olgugi et naaberriigis asuva konsulaadi harukontorist piisaks.

ISESEISVUSEST

Lesoto sai iseseisvaks 1966 olles enne seda olnud Briti protektoraat (nimega Basutoland). Protektoraat tähendas inglaste ülemvõimule allumist, kuid päästis maa otsesest valgete kolonisatsioonist mis kõiki ümberkaudseid kohalikke rahvaid ähvardas. Protektoraadile ja nüüd juba enam kui 20 aastat kestnud iseseisvusele vaatamata on aga Lesoto ülimalt sõltuv Lõuna-Aafrika Vabariigist. Sõltuvus ei olene ainult sellest, et suur naaber Lesotot igast küljest ümbritseb - ainult San Marinos ja Vatikanil on võrreldav geopoliitiline asend. Sõltuvuse määravaks teguriks on see, et valdav osa Lesoto sissetulekust pärineb Lõuna-Aafrika Vabariigist. Pooled Lesoto palgatöölised teenivad naaberriigis ja saavad osa palgast koju. Riigile väga oluline tuluallikas on ka raha mida Lesoto saab naabriga ühisest tolliunionist. Lõuna-Aafrikast või selle riigi kaubasadamate kaudu tuleb kõik Lesotosse sesseveetav kaup. Naaber varustab Lesotot ka elektri, bensiini ja õliga. Lesoto ise toodab vähe: põllumajandussaadusi, ehitusmaterjali, riideid ja vihmavarje. Suuremate ettevõtete taga on väliskapital.

Nende näidete varal võime otsustada, et Lesoto sõltuvus on peaaegu täielik: kui naaber keerab elektri kinni siis neil voolu pole...Kui piir on kinni siis pole linnainimesel süüa ega kütust. Või kui välistöölised saadetakse Lesotosse koju, siis kaob ainuke tõesti oluline palgaallikas. **17**

Mis siis kaitseb selle abitu riigi iseseisvust?

Esiteks see, et Lõuna-Aafrika Vabariigile on sõbralik Lesoto teispoole piiri kindlasti kasulikum kui rahulolematu Lesoto võõrkehana vabariigi sees. Teiseks kaitseb Lesoto iseseisvust maailma avalik arvamus. Välissaatkonnad, välisajakirjanduse esindajad ja välisspetsialistid Lesotos on üheks lülis välismaailmaga ja moodustavad seega osa selle riigi iseseisvuse tagatisest. Sama funktsiooni täidavad Lesoto enda esindused välismaal.

Nii on see ehk igal väikesel riigil, aga äärmiselt sõltuva Lesoto puhul on niisugune "iseseisvuse tasakaal" eriti ilmne.

KEELEST

Lesotos räägitakse *sesotot*. Kohalikku rahvust märkiva sõna tüvi on *soto*. Rahva üksikliige on *mosoto*, mitmuses *basoto* ja riik kus elavad *basotod* on *Lesoto*. Omadussõna vorm on *sesoto* ja nii on ka keele nimi. *Sesotot* räägib terve Lesoto rahvas ja juba enam kui sada aastat on see ka kirjakeel. Selles keeles on avaldatud mitut liiki kirjandust, selles keeles ilmub ajalehti ja seda keelt kasutavad raadio ja televisioon. Sellele vaatamata ei ole sel keelel kaugeltki seesugust seisundit mida ehk võiks oodata. Õpetus koolide kesk- ja kõrgastmel on inglise keeles. Inglise keeles töötab riigi kesk-administratsioon. Sildid tänavatel, asutustel, ja kaupluste akendel on ingliskeelsed. Mõnel juhul on nad inglise ja sesoto keelsed. Linnarahvas on sageli kakskeelne ning on neidki kes oma inglise keelega armastavad eputada. Kahes keeles on ka kirjad kõikidel väljast sisse toodud saadustel. Aga selles kakskeelsuses osalevad inglise ja buuri (boeri) keel, kusjuures viimane on esikohal. Välismaalastena elame ingliskeelses ühiskonnas. Üritame küll *sesotot* õppida aga sellest ei tule palju välja kuna kõik ikka vastavad inglise keeles. Isegi valvur kes õhtuti peale tööd kontori ukse lukustab ütleb lahkujale head õhtut sõnadega "Good morning".

KULTUURIELUST

Lesotos on vähemalt kolm kultuuri. Kõigepealt on pärimuslik rahvakultuur mis hõlmab maarahvast ja mille mõjud on linnaski tugevad. Tegelevad nõiad ja targad, kardetakse esiisade vaime ja jälgitakse vanu rituaale mis juhivad inimest ühest teise: lapsest noorukiks, noorukist täiskasvanuks jne. Teise tähtsa kihi moodustab kaasaegne, üldaafrikalik linnakultuur. See on osa rahvusvahelisest läänelikust massikultuurist. See väljendub muusikas, riietuses, kirikuteenistuses, jalgpalliväljakul. Kõik on väga tuttav aga siiski tugeva aafrika aktsendiga kultuur.

Kõige eksklusiivsem ja juurteta on kõrgkultuur nii nagu meie seda mõistame. Katsed aafrika juurtele arendada tõsist kaasaegset kunsti on aukartust äratavad. Kui esineb kohalik teatriansambel on publiku hulgas vähe musti nägusid. Sajatuhande elanikuga linnas ei ole kohalikke teatrihuvilisi selleks küllalt, et täita viiekümne kohaga teatrisaali. Aga Lesoto kirjanikud, teater ja laulukoorid tegelevad visalt edasi - ja esinevad valge publiku ees.

Jaak Maandi

26.05.89

MESO

Theatre Group
Maseru • Lesotho

NÕUKOGUDE ARMEE INVALIDISTAB BALTI NEKRUTEID

Jõhkrad ja inimväärtusetud (sise)olud ajateenijatel Nõukogude armees on olnud suureks mureks Eestis, Lätis, Leedus. Ent alles leedu noormehe Arturas Sakalauskaase tragöödia avalikuks saamisel (kes igapäevasele piinamisele sõjaväes enam vastu ei pidanud ja desperatsioonilaskis maha kaheks oma piinajat ja sõdurit) on alustatud avalikult protesteerima ning nõudeid seadma sõjaväevõimudele. Eriti teevad seda noored ise ja naised. Metsaülikoolis Käärikul (18.-25. juunil 89) tutvustas olukorda Enn Tarto kes luges ka ette siin allpool avaldatud Marianne Moora kirjelduse sellest mis juhtus tema pojaga. (Ja mis juhtub ikka veel - kes oskab öelda kui paljudele? - eesti noormeestele).

Minu poeg Aare Moora, sündinud 8. okt. 1968. a, EPA zooseneriteaduskonna I kursuse üliõpilane, sprinter, kahekordne Eesti meister kergejõustikus juunioride hulgas, kutsuti sõjaväeteenistusse 24. nov. 1988 a.

Aare treener EPA-st prof. Jürgenstein andis sõjakomissariaadile soovitusel suunata üliõpilane spordiroodu, sama palve esitasin mina poja toimiku juurde ning sõjakomissar lubaski seda teha. Tegelikult saadeti Aare Vladimiri oblastisse Kornovisse väeosas 73864.

Juba kümneaastase poisikesena seadis Aare oma elule eesmärgi - saada tubliks sportlaseks. Kuni kahekümnenda eluaastani läkski kõik hästi. Kümme aastat igapäevast treeningut kandis vilja. Aaret on autasustatud üle saja diplomi ja aukirjaga, saanud paarkümmend medalit ning tunnustatud Tartu rajooni parimaks sportlaseks. Oppides Lähte Keskkoolis oli Aare kõik aastad klassi parimate õpilaste hulgas. Sõprade ning treeneritega sai läbi hästi, käitus koolis ja kodus eeskujulikult. Mitte kunagi polnud tal kellegagi konflikte. Kordagi elus polnud keegi Aaret peksnud. Ta ise oli väga aus ja õiglane ning pooldas humanismi. Päeval, mil tuli sõjaväekutse, suri Aare vanaisa ning oli tema 20 sünnipäev. Ta oli masendatud, elas seda väga raskelt üle.

Sain Aarelt 3. jaanuaril sõjaväest esimese ja ainukese kirja, kus ta kurtis, et kõik tema isiklikud asjad, raha, tema sõjaväevarustus ning paraadmunder on varastatud.

Kirjutasin pojale jaanuarist märtsini 8 kirja, saatsin panderolle ning raha, vastust aga ei saanud. Umbes pooled kirjad jäid tal kätte saamata.

2. aprillil k.a külastasin kahe perekonnatuttavaga Aaret Gorohonetsi õppekeskuses, kuhu meid väeosast juhutati umbkaudselt. Kust sõdurit leida, ei osanud väeosas keegi öelda. Tänu oblasti taksojuhile õnnestus õppeväljalt leida ainuke eestlane.

Nelja kuu jooksul oli poeg tundmatuseni muutunud. Ta oli tugevasti pärsitud, liigutused aeglased, pidurdatud, nägu miimikata, käis kühnus, lonkas ja vedas jalgu vaevalt taga, jalg mädanes. Küsimustele vastas napolisõnaliselt, viivitusega.

Kaebas pea kumisemist, mõtlemise takistatust, valu jalgades, maksas, seljas. Kurtis, et ei mäleta enam vene- ega ingliskeelseid sõnu, ei suuda end vene keeles avaldada, on väsinud, jõuetu, näljane. Aarel oli pidevalt hirm, et ta tapetakse, kartis igat sõjaväelast.

Väliselt oli Aare kõhn, nägu paistes, silmaalused sinised, nahk kollane ning kuivanud, lihased taandarenenud. Vasakul põsesarnal olid hematoomi jäljed. Küsitlusel selgus, et teda on pekstud pidevalt kaaslaste poolt, kuna on aeglane ega tule töödega toime. Samuti peksis teda metsikult posti najal üks seersant, ohvitser sõimas "eesti seaks".

Pekstud oli pähe, näkku jalgadega, tööriistadega. Selga peksti mitu korda nii, et luuavars puruks. Kuigi Aaret hoياتati väeosas, et meiega kohtumisel midagi rääkida ei tohi, ta siiski tegi seda. Õeldi, et kui räägid, lüüakse maha.

Selle eest et on eestlane pandi pidevalt toimkonda ja et ta oli aeglane, töötas sageli ööni. Kui ta oli juba raskesti haige - käed ja jalad peaaegu liikumatud, kõnevõimetu, kirjutamisest rääkimata, sunniti Aaret karistuseks "simuleerimise" eest kandma mitmekordseid raskusi, peksti, mõnitati, lasti raskustega seista nõrkemiseni.

Sõjaväeülemused selle asemel et saata ravile raskesti haige sõdur, karistasid teda pidevalt ja käitusid sadistlikult. Mulle tundub, et selles väeosas oli tegemist genotsiidiga. Mulle kui emale olukorrast ei teatatud.

Poeg ise oli abitus seisundis ning ei saanud mulle olukorrast teatada. Mitu kuud oli ta oma haiguse tõttu pesemata ja kui söögilaua juurde jõudis, oli see juba tühi. Vahel oli päevade kaupa söömata. Niisuguses lootusetus seisus elas ta kolm kuud. Aare ütles sel päeval, kui me ta leidsime, et ta enam ei lootnudki et keegi teda aitaks. Paar päeva arvas veel vastu pidavat - nii selge ja käegakatsutav oli tema lõpp rahuajal nõukogude armees sadade sõdurite ja ülemuste silma all.

Lohutasin poega ja ütlesin, et viime ta haiglasse kus ta kindlasti paraneb. Tema oli aga usu elusse ja inimestesse täielikult kaotanud... Nõudsin I roodu komandörielt saata haige sõdur viivitamata ravile. Sõjaväeosa medicus vanemleitnant Sobel ütles mulle irooniliselt, et 50 sõdurit oleme oblastikeskuse haiglasse saatnud ja neist 99% on simulandid. Kuna ütlesin, et ma enne Venemaalt ei lahku kui sõdur saab ravile, siis saime lõpuks saatekirja Vladimiri psühhoneuroloogiahaiglasse. (Terve öö ja päev tuli pühendada selleks, et sõita uuesti tagasi Gorohonetsi ja tuua

sealt Aare iseloomustus). Haigla vastuvõtus selgus, et vabu kohti pole ja kutsuti tagasi 6 nädala pärast.

Olime ahastuses - inimene oli surma äärel, aidata meie ei saanud. Onneks osutus saatev velsker inimeseks, kes mõistis meie muret ja surus Aare bürokraatidest läbi haiglasse.

Vastuvõtuarst oli julm mees, ähvardas Aaret tribunalikohtu ja mahalaskmisega. Aare nõustus ainsatki hetke kahtlemata mahalaskmisega kohapeal, sest ta teadis, et ema teda sel juhul enam Venemaale ei jäta. Niisiis kolmepäevase meeleheitliku võitluse tagajärjel saime poja haiglasse panna, kus ta viibis kaks kuud.

Sel ajal pöördusin vabariikliku sõjakomissari poole, samuti kaks korda Tartu sõjakomissari poole palvega tuua Aare kiires korras Tartusse ravile, sest Vladimiris selles osakonnas kus ta viibis olid ainult sõdurid, veel hullemad kui väeosas. Haiged sõdurid nõudsid raha, hoidsid öösiti žiletti kõri peal ning ähvardasid kõri läbi lõigata kui liigutab või ei täida nende korraldusi. Magada tuli paljal põrandal. Öösel väljakäiku ei lastud.

Tänu Aare raviarstile Vladimiri haiglas Galina Laritševale toimus siiski 24. mail arstlik komisjon, kus Aare tunnistati sõjaväkke kõlbmatuks. Veel jäi oodata 10 päeva, kuna Moskvas komisjoni otsus kinnitatakse.

Eestis aga meie abi ei saanud. Kindral-major Rein Pöder pole mu avaldusele tänaseni vastanud (Käisin isiklikult Tallinnas tema jutul 7. aprillil k.a, samal päeval andsin avalduse). 5. juunil saime invaliidistunud poja haiglast kätte. Tema tervis oli haiglas halvenenud. Sõitsime K. diviisi staapi, et Aaret sõjaväearvelt maha kirjutada. Staabis arvati ikkagi, et ta on simulant. Arstitõend haigusloo ja diagnoosiga jäi sõjaväeossa. (Salastatud.)

Koju jõudsime haige pojaga, kes kolm päeva uimastite mõju all millelegi ei reageerinud. Neljandal päeval varises Aare meie käte vahel kokku ja hakkas krampidesse kiskuma. Karjus, et tankid sõidavad peale ja tapetakse, palus end ära matta.

Tänu doktor Maret Värgile oli Aare juba paari tunni pärast Tartu psühhoneuroloogia haiglas, kus ta ka käesoleval ajal viibib.

Kovrovis väeosas 73864 kirjutati Aare sõjaväepiletisse, et ta on koos teistega lõpetanud seersandikooli ja saanud nooremseersandiks. Käskkiri nr 172 27.05.89. Tegelikult viibis Aare siis Vladimiri haiglas.

Kahetsen väga, et usaldasin nõukogude armeed ja saatsin oma poja aega teenima, kust ta naasis kuue kuu pärast invaliidina. Noore mehe elu, kes oli sportlane ja üliõpilane, on hävitatud.

19. juuni 1989

Marianne Moora

LÄKITUS EESTIMAA NAISTE V KONGRESSILE

Meie, Tartu Naiste Ühendus, mõistame hukka väärastunud internatsionalistliku kasvatusel põhinevat Nõukogude aimes valitsevat terrori, meie poegade ja vendade mõniamise ja piinamise ajateenistuses ning kutsume Eestimaa naiste V kongressi vastu võtma pöördumise kõigist rahvustest emade, õdede ja tütarde poole toetamiseks meie nõudmiste esitamist NSV Liidu Ülemnõukogule, NSV Liidu Ministrite Nõukogule, NSV Liidu Kaitseministeeriumile ja kohalikele sõjakomissariaatidele:

1. Lõpetada Arjuras Sakalauskese kui süüdimatu ohvri kriminaalasi ja pöörata kohtuprotsess avalikuks hukkamõistuks moraalse ja füüsilise vägivalda vastu Nõukogude armees.
2. Nõuame Nõukogude armee reformimist humanistlikest põhimõtetest lähtudes. Rünnakarmees saagu kaitsearmee!
3. Luua rahvusväeosad kogu Nõukogude Liidus.
4. Vähendada sõjaväeteenistuse kestust 9 kuuni.
5. Võimaldada noormeestel, kes usulistel või muudel põhjustel keelduvad relva kandmast, teenida tööpataljonides.
6. Lõpetada sõjaliste distsipliinide õpetamine tüdrukutele ja naistele.
7. Vähendada armee isikkoosseisu ja üle minna palgasõjaväele.

"EDASI" 9.4.89

MEELIS LOKI FOTO

KALEVIPOEG JA VANAKURAT

1952 a. joonistas kunstnik Erik Haamer enam kui kaks tosinat illustratsioone paguluses ilmuva "Kalevipoja" jaoks, mis trükiti kahekümmes pildiga 1954 a. Torontos. Mitmel nendest osavalt eepose sisule kohandatud piltidel esineb ka sama Sarviktaat: kas vibupüssiga sihtimas rahvuskangelase ja ta sõjakaaslaste peale, kas valvamas põrguvärvat või jälle Kalevipoja mõõka varastamas Kääpa jõe kaldal.

Ka 14-ndas eepose loos on, teose vastavate värsside piltlikuks kirjeldamiseks, selline ajaloost tuttavate vuntsidega Vanakuri haaranud kramplikult Kalevipoja paremast reiest kinni - tõenäolikkult lootuses et ta saab jagu kangelasest temaga maadeldes.

Just seda momenti on kunstnik hoolega lugenud ja põhjalikult uurinud. Ta kujutab sellel pildil Kalevipoega võtmas Vanakuradi temale kallaletungimist näiliselt väga rahulikult ja olevat äraootaval seisukohal: "et noh, mida see Sarvik õieti mõtleb ja mida ta kavatseb teha?" Kõik teised lähedalolevad inimesed näivad aga olevat kohutavas kabuhirmus ja täiesti paanikas vurrudega Vanasarvikut ja tema karvase saba ning sarvedega kogu nii lähedalt oma silmadega nähes. Siin paistab vanasõna -"hirmul on suured silmad"- pidavat täiel määral paika. Just sellest hetkest peale hakkab

"Kalevipoeg kasvamaie,
Suurusella sirgumaie,
Paksusella paisumaie,
Tõusis tugevamaks tammeks,
Kasvas kuuse kõrguseksi,"

kusjuures Kalevipoja kasvades sirgub ka tema väga tume vari põrguvärvava seinale veel võimsamaks ja ähvardavamaks - mis omakorda näib hirmutavat isegi Vanakurja niipalju, et tema näoilmele paistub kõhklemist, "püksid sõeluvad püüli", ja ta silmakulmud sarvemugulate all vajuvad sügavale kortsu. Kuid just

"Siisap (Kalevipoeg) sasis Sarvik-taadi,
Kehast kinni küünte väella,
Rabas korra raputelles,
Kiskus korra kergitelles,
Tõstis kui takutopsukest,
Kümnne sülla kõrguselle"

ja virutab Vanakurja poolest kehast saadik nagu aiateibaks maa sisse. Siis aga aheldamise "hirm tegi jalad alla" Sarviktaadile, sellele hirmuvalitsejale ja orjade peremehele ning ta peitis ennast jäljetult maa sisse.

Wello Uuskyla

Kungälvis, heinakuul 1989

EESTI ELU-OLU

EESTI NSV KOHT NSV LIIDU MAJANDUSES

TERRITOOORIUM	0,2	%
RAHVAARV	0,6	
TÖÖSTUSE KOGUTOODANG	0,8	

ELEKTRIENERGIA	1,2	*)
MINERAALVÄETISED	0,9	
PÕLEVKIVI	84,4	

*) Esikohal ühe elaniku kohta
Eesti NSV Teatmik, 1985

XII VIISAASTAKU PLAANID (1986-1990)

1. Suurendada tööstustoodang 13-16% võrra ..tagades põlevkivitööstuse ning elekt-roonika ja aparaaditööstuse ennakkasvu.
2. Alustada Kuremäe põlevkivikaevanduse ehitust.
3. Viia lõpule Tallinna Uussadama rajamine
4. Ehitada gaasijuhe, Viresi - Tallinn.

Eesti NSV Teatmik, 1985

TÖÖSTUSTOODANGU KASVUTEMPO LIIDUVABARIIKIDES

	1945	1960	1970	1980	1984
Eesti	1	17	40	70	78
Läti	1	22	54	89	102
Leedu	1	25	78	146	175
NL	1	6	13	23	26

Eesti NSV Rahvamajandus: Statistika
Aastaraamat 1984.

Tallinn: Eesti Raamat, 1977.

EESTI NSV PÕHILISTE MAAVARUDE ULDAVVUD (seisuga 1. jaanuar, 1985)

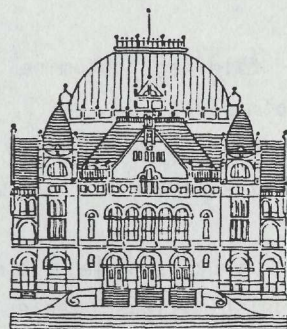
PÕLEVKIVI	6330	(1/10 NL põlevkivist)
TURVAS	1470	
TSEMENDI TOORAIN	370	
lubjakivi, savi, liiv		
EHITUSKIVI	383	
FOSFORIIT (P205)	174	(1/3 NL fosfaat- toorainest)

Eesti NSV Teatmik, 1985

EESTI NSV ULDOLUKORD 1989

MIDA ME TÄNA LAUALE PANEME?

KOHTUMINE HELSINGIS

Mõte, et kodu-eesti ja välis-eesti kirjanikud võiksid ja õieti peaksid kohtuma, sai alguse Tallinnast ja leidis poolehoidu ka Stokholmis. Sobivaks paigaks peeti mõlemal pool Helsingit.

Kui asi tuli kõne alla Välismaise Eesti Kirjanike Liidu aastakoosolekul möödunud sügisel, pani Enn Nõu ette, et kumbki liit moodustaks ja saadaks kohale "ametliku delegatsiooni". Ta jäi oma arvamisega siiski võrdlemisi üksi. Mis asja oleks kirjanikkudel "ametliku delegatsiooni" korras üksteisele ütelda? Peale selle, et vastastikku viisakalt noogutada ja ühele mittemidagiütlevale kommünikeele alla kirjutada.

Kohtumine Helsingis näitas väga kujukalt, et just niisugune vabades vormides kohtumine, mõttevahetus ilma erilise päevakorrata ja omavaheline tutvumine oli see ainuõige.

Asja organiseerimise taga seisis Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (Soome Kirjanduse Selts), Tuglas-seura (Soomes ellu kutsutud Tuglase selts) ja Helsingi ülikooli soome-ugri õppetool. Praktilistes küsimustes aitasid eeskätt kaasa eesti kirjanduse entusiastid Eva Lille ja Tapio Mäkeläinen. Teoks sai kohtumine algusega 15. mail ja kestis mitmesugusel kujul 4 - 5 päeva. Majanduslikku toetust andis Suomen kulttuurirahasto (kultuurifond).

Tallinnast oli tulnud osavõtjaid ligemale 60 - 70 (ajakirjandus, TV ja raadio kaasa arvatud), osalt Eesti Kirjanike Liidu režiis, osalt turismigrupi kujul, osalt külustusviisadega. Pagulusest oli kohal 10 - 12, mitmed ka ülemeremaadelt (Külvet, Viirlaid, Hannes Oja, Arvi Kork ja vana "vadjalane" Jyri Kork).

Huvi kohtumise vastu oli nii suur, ka soomlaste poolelt, et mõttevahetused seminari kujul, kuhu ka kuulajaskond oli teretulnud, tuli viia kirjandusseltsi pidusaalist Helsingi ülikooli loengusaali, mis rohkem mahutas.

Esimesel öhtul korraldas Soome PEN sõbraliku vastuvõtu lihtsalt meeldivalt. Teise päeva õhtupoolikul esitati Soome rahvusteatri väiksemal laval Villensauna eesti luulet soome näitlejate kaastegevusel ja Pärnu "Endla" lavastaja Priit Pedajase juhtimisel. Öhtul võis sealsamas vaadata Rein Saluri näidendit "Minek" (soome pealkirjaga "Lähtö") Mati Undi lavastuses.

Üldine kohtumine ühes ja samas ruumis lõppes pressikonverentsiga kolmapäeval 17. mail, kus kodumaise ja välismaise liidu esimehed Vladimir Beekman ja Kalju Lepik, Eesti PENi esimees Arved Viirlaid ja Tallinna poolt veel Paul Eerik Rummo sõna võtsid ja küsimustele vastasid.

*

Arutlused ja mõttevahetused edenesid sõbralikus ja teatud määral ka uudishimulikus meeles, sõnastuses ja vaimus. "Loomingu" peatoimetaja Langemets tõstis kohe alguses esile eesti kirjanduse esteetilise kriteeriumi küsimused, ehk kergelt provokatiivselt. Peaasjalikult olid kõne all siiski selle kirjanduse olemasolu ja kestvuse küsimused nii lähiminekis, olevikus kui tulevikus, seda nii kodus kui väljas. Süngetele aastatele sõja ajal ja pärast sõda oli ehk vähem tähelepanu pühendatud, ja seda täie õigusega. Need valusad aastad on üldiselt teada ja tuttavad. Kui sealt ka mõni osa või detail veel puudub ja on "avalikustamata", siis ei ole selle jaoks tarvis just Helsingisse kokku tulla.

Mitmetest arutlustest ja sõnavõttudest, teemadest ja selgitustest kulges punase niidina läbi pagulaskirjanduse osa ja tähtsus eesti kirjanduses. Suurtes joontes oldi võrdlemisi ühel arvamisel ja meelel, - et paljud olulised ja tähtsad teosed eesti kirjanduses Teise maailmasõja lõpule järgnenud aastakümnetel on just siin väljas kirjutatud, - et pagulaskirjandus on eesti kirjanduse loomulik, jagamatu ja ilmsielav osa nii neil aastakümneil kui ka hiljem, tänapäev kaasa arvatud.

Elu praktilise poole juurde kuulub siis see kurblik tõsiasi, et pagulaskirjandus ei ole kodumaal jätkuvalt kättesaadav, mitte suuremas eksemplaride arvus ja laiemale lugejaskonnale. Trükikodade ülekoormatus, üldiselt tuntud paberipuudus ja rubla kui rahvusvahelise rahaühiku puudulikkus on siin määravaks põhjuseks. Kui see viimane lihtne fakt ennast meelde ei tuletaks, võiks raamatuid siin väljas ükskõik kui palju juurde ja uuesti trükkida.

Tegelikult on pagulaskirjanduse raamatud tänapäeval tõelised haruldused, sõna kõige otsesemas mõttes rariteetid. Nende trükiarv on olnud armetult väike ja sellestki jõuab osa prügimäele, kui segakeelsed pärijad vanemate või vanavanemate päranduse, ka nende raamaturiidid üle võtavad.

*

Ette kokku lepitud sissejuhatavaid sõnavõtte oli ühtekokku neli. Jaan Kross ja Arvo Mägi tutvustasid ja struktureerisid kodueesti ja pagulaskirjanduse võimalusi ja tingimusi nendel nimetatud aastakümnewtel kui ka tänapäeval. Kõne all ei olnud mitte nii palju üksikud autorid ja teosed, vaid üldjooned.

Kirjanduse ja poliitika sidemed, sõlmed ja seosed olid kõne all Paul-Eerik Rummo ja Ilmar Talve sissejuhtavates sõnavõttudes.

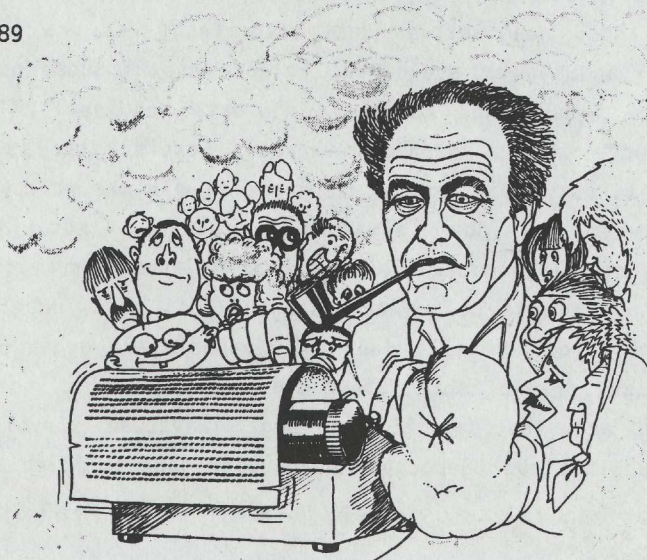
Ma lõpetaksin tsitaadiga sellest, mis Ilmar Talve ütles:

" Kirjanik reageeris kogetule ja lugeja ootas, et kirjutatakse sellest, mis oli juhtunud, sest igapähe oli tarvis sündinut kuidagi selgemalt tajuda, oli vajadus asetada oma isiklikud kogemused mingisse relatsiooni teiste eestlaste kogemustega. Seda võib teha ka ajalookirjutus, aga kirjandus võib reageerida palju kiiremini. Selles oli eksiilkirjanduse vabastav ja teraapiline toime paguluse algaastatel. Lugeja otsis oma kogemustele mingit tuge ja seletust ja kirjandus andis talle selle peegli: see polnud mina ükski, see polnud siis vale, teised on kogenud sama, see on meie kollektiivne tõde. Arvan, et sama protsessi elatakse praegu Eestis, kui terrorit ja küüditamisi meenutatakse ja kamälestusteostes ja romaanides käsitletakse. Nimetaksin seda rahvuslikuks teraapiaks, sest selle kaudu üksik inimene tajub, et tema individuaalsed kogemused on vaid osa kollektiivsest, osa oma rahvast, nimetage seda kasvõi saatuseks, ja selle alusel moodustub see struktuur, mis alati on iga rahva ajalooteadvuse eelduseks ja ta identiteeti ülalhooldavaks teguriks".

Ilm, päike ja kõik noor rohelus ja õitsemine kevadises Helsingis aitasid veel omalt poolt kaasa sellele "suurele kohtumisele".

RAIMOND KOLK

20. mai 1989

MÔTTEID

EESTI NOORE PROOSA ÜMBER

Juba mõnda aega tehakse Eestis poliitikat. Mitte et meil varem poliitikahuvi poleks olnud. Huvi oli küll ja seda aitas, vähemalt Põhja-Eestis, rahuldada Soome TV. Aga poliitikat meie ei teinud.

Tegime Soome asja kaasa tõeliste mängumeestena - Soome poliitikud olid meile kui nupud, kelle sinna-tänna liikumist vaatasime küll huviga ent oma sügavamaid hingeliigutusi säästes. Soome asemel oleks meile mängulauaks kõlvanud ka mõni Patagoonia või Gifagaalia, kui nende riikide TV-d meile kätte paistnuksid.

Nüüd on mänguajad möödas, soome probleemidest oleme võõrdunud, kedagi ei huvita enam nende ümarlaua vestlused ja muud väitlused. Üks peaminister vahetab sealgi aeg-ajalt välja teise, aga meid jätab see juba külmaks. Meil on nüüd oma poliitika. Mistõttu me oma eeskätt kirjanduslikke ajakirju ei ava enam esimestelt lehekülgedelt vaid loeme neid tagantpoolt ettepoole. Ja päris ette, ilukirjanduseni, sageli ei jõuagi. Seepärast ei andesta ma endale oma kergemeelsust, kui AJA KIRJALE eesti noorest proosast pisikese ülevaate lubasin anda, peamiselt nendest autoritest, kes oma lühiproosat seni ainult ajakirjanduses on avaldanud. Eelnev heietus Soome poliitikast on niisiis mõeldud vabandusena käesoleva ülevaate põgususele. Mis teha, ilukirjandusel ei ole praegu kõrgajad, vähemalt Eestis mitte ja kuigi me aeg-ajalt ka poliitikast juba väsimust tunneme, ei ole see meid kirjanduse intensiivsemale tegemisele ega kasutamisele tõuganud. Küsisin mitmelt tuttavalt, keda just kirjandusekaugeiks pidada ei saa, arvamust näiteks "Vikerkaare" proosa kohta ja paljud tunnistasid, tõsi küll, häbelikult, et nad sellega kursis pole, et selle jaoks ei jää lihtsalt aega. Enam-vähem sama öeldi "Loomingu" proosa kohta, ainukesed, keda kõik olid lugenud, olid pagulaseestlastest autorid. Poliitilise leegi lahvatuse kõrval on meie hetkekirjanduse tunglavalgus tõepoolset nõrgavõitu, aga ta põleb siiski. Ka noores proosas.

Samas on üldmulje kogu viimase aja peamiselt "Vikerkaares" ilmunud nooremast lühiproosast kui mingist hämaruses toimuvast ja valgusevaesest, et tahtmata kerkivad keelele sureva geeniuuse viimased sõnad: "Mehr Licht!"

Tegevus toimub n.ö. äärealadel - pööningutel, keldrites, maantekraavides, surnuaedades, sihitult loksuvates sõidukites, mahajäetud metsataludes, vangikongides. Inimsuhted on haiged ja sassis, põhitegelane, enamasti on ta poeet või muidukirjutaja, kes kas oma laiskuse või iseloomunõrkuse (mitte andetuse) tõttu pole elus edasi jõudnud, askeldab lõdva küünilisusega seltskondades, hulgub kalmuaedades, lõdiseb koos verevaeste naisolenditega külmades korterites, ronib puumajade haisvate koridoride treppidel, magab viinaund uuslinnaosatagustel jäätmaadel. Need lood, igauks rohkem või vähem oma autori nägu, on tegelikult milleski väga sarnased, nende tekitatavas ängis näiteks, mida autor võibolla ei olegi tahtnud esile kutsuda. On siis üldse vaja jagada meie ajakirju nii julmalt kaheks, poliitika- ja ilukirjanduslikuks osaks, kui tegelikult nii esimesest kui tagumisest pooldest õhkab ühtviisi valu, nukrust, lootusetust ja masendust, mida meie ühiskond inimeses nii kaua on produtseerinud? Noor proosagi on ju tegelikult ühiskonna mõjude peegeldus, saadus, tundlikes hingedes sündinud vastukaja. Läbi oma isiksuse, teiste kirjutajate mõjude, ajaloo ja mineviku lastuna. Aastakümneid kestnud brain washing on siiski ka meie juures midagi saavutanud, ühtlustades ja sarnastades meid künismis ja skeptitsismis. Rõõmu on meis väheks jäänud.

Iseloomulik on seegi, et enamik (kui mitte kõik) praeguse noore proosa autorid on ühtlasi ka kriitikud, kriitikutena ehk andekamadki kui kirjanikena. Kõik nad valdavad hästi sõna või nagu sel puhul on tavaks öelda - "oskavad kirjutada". Hoopis suuremaks probleemiks on see, millest kirjutada, sest enda sisemusest väljakobrutavaid aurasid jääb teinekord hea tulemuse saavutamiseks vähe. On muutunud iseendastmõistetavaks, et novell võib olla puändita (ja las ta olla), aga ta võib olla ka igav, lõtv, trafaretne, maneerlik - see pole muidugi enam hea.

Ja ikkagi, ja ikkagi kerkivad esile mõned nimed, keda tasyb meelde jätta, kes teab, võibolla kuulete neist ikka ja jälle, kes siis, kui poliitika enam muusadest üle ei karju, oma ootuspinges paisunud loomelaengu kirjanduse järele janunevate kuivadesse kurkudesse pitsivad.

PEETER SAUTER, lausete konkreetseuse ja täpsuse poolt lähedane kunagisele Vaino Vahingule, aga kakskümmend aastat on mööda läinud ja Vahing muutunud klassikaks, ta mõjub ehk hetkel noore Sauteri kõrval vanamoodsana, ent jäävana. Muidugi pole Sauter Vahingu epigoon, pigem on see neis kahes leiduva sarnane macho, mida võiks ju võrrelda Hemngwayga, kui viimane ei oleks nii häirivalt maneerne ja pingutatud.

MART SUSI "...kui sa pärid, mispärast ma ta (novelli - M.B.) kirjutasin, siis ma vastan, seepärast, et ma ei osanud midagi targemat teha. Mul oli õhtuti igav. -Parema meelega oleksin seisnud Inga akende all," kirjutab M.S. jutus "Talvisel koolivaheajal" ("Vikerkaar" 5/88). Muidugi, nii mõnigi noor kirjutaja võiks igavusest pigem tütarlapse akende all seista kui kirjutada. Susi jutud mõjuvad siiski üsna sugestiivsetena ja teda tasub jälgida kasvõi dialoogi pärast, mida ta kangelaslikult harrastab ja mis muidu on meie kirjanduses üks vaevaline asi.

VALENTIN KUIK on selles seltskonnas üks huvitavamaid autoreid, ainult, kas ta üldse sellesse buketti sobib? Kirjutab ta juba ammu, aga ikka natukehaaval, ega hääd asja palju korruga saa.

TARMO TEDER näikse produktiivsem olevat. Jätke see nimi meelde, sellel mehel on kirjutamisoskust ja teda on huvitav lugeda, aga maneersust on tas ka ja palju kehtib just tema kohta see, mida eelpool sai öeldud kogu eesti noorima proosa iseloomustamiseks.

Meenuvad veel mõned nimed - PRIIT URING tõsiseltvõetavate lühilugudega, HOLGER KAINITS, KALLE MUULI... Eraldi võiks nimetada **AVO ÜPRUST**, teda tuntakse kui poeti ja poliitikut. Julgeksin teda eelistada prosaistina, kuigi selle vähese põhjal, mis ilmunud, on raske otsustada.

Naispoolt (vaevalt küll daamid ise on huvitatud, et neid sooliste tunnuste järgi kirjanduses teistest eraldama hakatakse) esindavad PIRET VIIRES, LIIU KOTTER, LEELO LAURITS ja mõned teised ka. Mehelikud kirjamehed (neid on) või need, kes end selleks peavad (neid on ka) arvavad, et naiste kirjatööd peaks palju äratuntavamalt naiselikud olema. Jajah, eriti nüüd, kus meie ühiskond on haaratud emaduse ülistusest. Ise arvan, et kirjutagu naised nõndasamuti kui mehedki - seda mis tuleb ja tulema peab. Muide, Leelo Lauritsa miniatüürid olid päris toredad.

Tegelikult on kirjandus praegu ootel. Saab näha, kas ja kuidas hiljuti alanud uus ärkamisaeg teda mõjutama hakkab. Ja kes noortest pinnale jääb. Suur vabadus öelda seda, mida mõeldakse, võib kahjuks ka paljastada, et mõni ütleva ei mõtlegi.

MAIMU BERG

VANDUMISEST

Vandumine on sõimusõna kasutamine, mis mainib kurja kellegi vastu imperatiivis või optatiivis (James Hastings, Encyclopedia of Religion and Ethics). Sellele võib lisada, et aitab ka ainult ühestainsast sõnast - kurja nimetamisest. Vandumist tarvitavad kõik seltskonna-kihid, kuigi vähem kultuursed kalduvad sellele rohkem voli andma. Oriendi rahvad ja paljud metsikud suguharud vannuvad väljendiga "söö väljaheidet!" Vannet "me cago en Dios" (ma olen Jumalast neetud) oma rohkete variantidega võib kuulda seal, kus iganes kõneldakse hispaania keelt.

Venelaste tugevaim vandevormel viitab intsestile emaga. Malinowski järgi vannuvad Trobirandi saare elanikud Melaneesias intsestiga kolme ligema sugulasega - ema, õe ja naisega. Kuna vanne intsestist emaga on neist kõige nõrgem, peaaegu lihtsalt nokkimine, on õe mainimine vandes väga tõsine solvamine, öeldud suure vihaga. Vanne mis viitab intsestile oma naisega on väga haruldane ja erakordselt tugev, nii et Malinowski kuulis seda alles pärast pikema-aegset viibimist Trobirandil. Tema järgi on seksuaalse vahekorra mainimisel oma naisega "etiketi tõkked kõrvaldatud ja alasti tõelisus toodud päevavalgele".

Eesti peamine vandesõna on, nagu me kõik teame, "kurat" või saadan ja nendest nõrgemad "kurask", "tont", "pagan" ja rida teisi. Kuradit võidakse tugevdada väljenditega nagu "kurat võtku sind", "kurat sinu sisse", "kurati päralt", "oh sina soolatud kurat", "püsti kurat", "vanakurat" (A. Saareste), "oh sa korrat", "oh sa tuline korrat" (I. Talve), "kuradi saatan", "kuradi kurat" jne.

Dr Eugen Jannseni andmeil olevat Tartu ülikooli eesti keele lektor ja tsensor Carolus Mickwitz oma loenguil väitnud, et eestlastel olevat üksainus heksameeter: "Oh sina viimane tont ja kuradi pärade lontrus!" Ta olevat seda Tartu hobuselaadal sõimlevailt talupoegadelt kuulnud.

Meie kirjanduses leidub harva teost, milles vannet ei esine. Isegi selline tasakaalukas kirjanik kui Karl Ristikivi ei pääse vandumisest mööda. Oma esikromaanis "Tuli ja raud" põhjendab ta vandumist: "Jah, kord olid nad (Prossid) Venemaal olnud kõrgel järjel ja olid nüüd jälle üsna all. Seda olid teinud punased, kuidas sa räägid nisugustest ilma vandumiseta." Kui Tahve naine oli toonud Mardile leeriks lauluraamatu,

päästis mees oma vandumisregistri lahti: "Siis hakkas Tahve korraga vanduma ja ütles naisele: "See oli sinu kange tahtmine, jah, kuradi kurat!"

Vandesõnade kasutamisest ei võiks oodata selleisest kaunishingest kui Fr. Tuglas. A. Adsoni järgi oli Tuglas öelnud ühe kirjaniku kohta kord umbes nii: "Meie sõuame merel ja meie ei võta oma paati kaasa midagi muud kui kõik kaunid sõnad." Ja teisel: "Kui oli tarvis öelda mõnd naturalistlikumat lopsakat sõna, siis... stoppas ta (Tuglas), et riskantsusest üle saada miimika, intonatsiooni või muuga."

Ja ometi on Tuglas see, kellel esineb võib-olla kõige pikem vandumis-tiraad eesti kirjanduses. See leidub vanelannast sepaemanda kõneluses romaanis "Väike Illimar". Kuketapmine päästab tal kuradid (õieti "kuuradid") valla. Eman hüüab: "Isand, kuurat, kus sa oled? Tule, kuurat, kukke tapma!" Ja seejärel: "Aga kukk, kuurat, ei kuula sõna. Tema muudkui kukereku, aga et muud, seda ei ole. Mis ma pean tegema? Sina (isand), kuurat, ei taha tappa; mina, kuurat, pelgan verd; ja nii tema, kuurat, elab sada aastat vanaks. Ja siis tema ei kõlba, kuurat, enam koeralegi!"

Et sepaemanda jutus polnud tegu kange eesti kuradiga, vaid et see oli lihtsalt venelik vandumine, selgub autori seletusest: "Sest sepaemand mainis üheksa korda järgemööda kuradit ja alles kümnes sõna käis kuidagi asja ette. Ta tarvitas isegi seesugust sõimusõna nagu "sa, jummal, kuurat". Kuid ta tegi seda nii sõbralikult, ja ega tema venemaigulisel kuuradil ka ikka päris eesti kuradi kaalu olnud. Oli ainult nagu jutu ilustuseks öeldud ja võis sellepärast ilma suurema hingekahjuta ära kuulata." Ja nagu asja kinnituseks: "Sa kuuradi kuurat! Kjuul on kuuradi illus!"

Sellist abaeestilist vandumist võis isegi Tuglase-taoline esteet endale lubada.

FELIX J OINAS

Peale kaastöö saabumist (dets. 88) ilmus Loomingus 3/89 Mati Undilt "Öös on asju", peatükk romaanist, kus tal ühel ainsal lõigul, taksofuhi monoloogis, 43. real, on tervelt 52 kuradit. Minaisik ütleb ise kah sealsamas: "Mind häiris kurat igas lauses, aga kuidas sa segad võõrale inimesele vahele ja parandad ta keelekasutust".

Seega peaks nüüd eesti kirjanduse kõige 'kuraditihedam' tekst olema Mati Undilt.

Teine mõtisklus: võibolla paneb lugejale 'kärbsed pähe' ülal mainitud "intsest oma naisega". Kavatsesin autori käest küsida kuidas seda mõista, kuid ei saanud asja. Küllap küsimusel on oma seletus; seniks kui saabub olgu see peamurdmiseks ka teistele lugejatele.

Toimetaja.

MÕNEST KODUMAISE EÜS- TEGEVUSPERSPEKTIIVIST

Nüüd on siis juba mõni kuu Eesti Üliõpilaste Selts jälle olemas ka Eestis. Ja tema olemasolu on ühteviisi enesestmõistetav ja arusaamatu. Esimest sellepärast, et kus ta siis ikka olema peaks, teist sellepärast, et kuidas ta saab siis praeguses Eestis tegutseda ja kas sellel on üldse mõtet.

Praegu ei saa veel mõistagi arutleda selle üle, kas kodumaine EÜS on end juba õigustanud. Selle üle võib mõtiskleda mõne aja möödudes. Ent kindlasti tuleb katsuda selgeks teha Seltsi need tegevussuunad, mille järgimise puhul võiks nimetatud õigustatusele loota. Sellised mis näitaksid EÜS-i ja teiste temalaadsete ühenduste teotsemise vajalikkust iseseisvusetus Eestis.

Kujutlege end hetkeks 1989. aasta Tartu ülikooli ning sellega seonduvasse keskkonda ja võrrelge neid 1940. aasta kevade seisuga. Esimesel pilgul on ju allakäik vähemasti teoreetiliselt üsna pöörane: enam kui nelikümmend aastat ei ole Tartus õpetanud ükski üle läänepiiri tulnud lektor, kohalike õppejõudude haridus on enamasti saadud Stalini või post-Stalini aegsetes kõrgkoolides, kogu sõjajärgse aja on uuema teadusliku ja kultuurialase info laekumine maailmast olnud enam kui lünklik, koos üliõpilasorganisatsioonidega on kadunud pea igasugune akadeemilise suhtlemise ja seltsielu traditsioon jne. jne. See kõik on ju niiviisi. Kuid ometi tundub, et nõ. tagasipöördumatut mandumist ei ole toimunud. Kuigi selliselt jääb eelnev väide puht-subjektiivseks hüüatuseks, ei jõua siinkohal vaadelda kõiki põhjusi, miks just niimoodi "tundub" ja mitte hüllemini. Piirduksime vaid tõdemusega, et Tartus (ja üldse Eestis) leidub kõigele vaatamata 1) ka siinelanule üllatavalt palju kultuuritahtelist ja mõtlemisvõimelist noorsugu (eriti nendes vanusegruppides, kes on otseselt repressioonidest puutumata jäänud), 2) Siiski veel küllalt märgataval hulgal sõjaeelset intelligentsi, kes ei ole oma kvaliteeti kaotanud ja 3) Sõjajärgsel ajal end ise nõ. oma südametunnistusega harinud inimesi, kes ei jää maha maailmatasemest ei erialases ega maailmavaatelistes plaanis. Lisaks on ju vaat et kogu eesti rahvas viimase aasta jooksul püüdnud näidata oma vabadustahet ja ajaloomälu.

Nii et praegu tundub meie olukord olevat mitte päris lootusetu. Kuid see on nimelt praegu, sest uue jääaja tulekul võib ilmselt ennustada suure osa praeguste nooremate tegutsejate muutumist järgmiseks "pettunud põlvkonnaks", kes on depresseerunud või müüb end niisama. Ja vana kaardiväge enam uue sulani lihtsalt ei jätku. Sellise tuleviku vältimiseks tuleb kahtlemata välja kujundada mingid kaitsemehhanismid (sest kui ka olud halvemaks ei muutu on põhimõttekindlust ja demokraatlikku traditsiooni siin tarvis rohkem kui õhku).

Siit võiks hakata tuletama üht EÜS-i ja teiste üliõpilasorganisatsioonide funktsiooni praeguses Eesti ühiskonnas. See oleks kasvavale haritlaskonnale säärase keskkonna või mikrokliima loomine, mis takistaks neid edaspidi isegi repressioonide ähvardusel muutumast mõne võõrvõimu tööriistaks. Üliõpilasorganisatsiooni eesmärk on ju eeskätt isiksuse kasvatamine selle organisatsiooni põhimõtete järgi. Loomulikult ei õnnestu see alati, kuid seda vähemalt püütakse. Ja näiteks EÜS-i põhimõtteid järgides oleks lausa võimatu muutuda oma rahvale ebavajalikuks või koguni ohtlikuks. Just oma liikmete sellise mõjutamise eesmärgil peaks EÜS praegu tegutsema. Nüüd, kus meid enam nii otseselt ei toeta kahekümneaastane iseseisvusaeg, peaks traditsioonilistes üliõpilasühendustes valitsev demokraatliku parlamentarismi õhkkond ja tegelikult eluaegsena toimiv distsiplineeriv kontroll organisatsioonikaaslaste näol olema tõhus vahend "vaimu kindlana hoidmiseks".

Loomulikult ei ole EÜS ka liikmete arvu olulise kasvu korral suuteline sellist funktsiooni üksinda täitma. Tarvis on üliõpilasorganisatsioonide iseseisva katusorganisatsiooniga tervikliku süsteemi taastamist Eesti ühiskonna ühe osana. Praegune komsomoli ja partei poolt kontrollitav ja tegelikult ühtse jõuna olematu eesti üliõpilaskond ei saagi anda demokraatliku mõtteviisiga inimesi. Praegustes oludes puudub ju üliõpilastel (resp. edaspidistel kultuurikandjatel) pea igasugune demokraatiakogemus.

Siin võib olla peitubki taastärkavate üliõpilasühenduste teine ülesanne - anda noortele haritlastele esialgne poliitiline koolitus. Sageli on märgitud, et kui Eesti peaks praegu hakkama tegutsema iseseisva riigina, oleks tal eriti suur puudus kahest sotsiaalsest grupeeringust. Elukutselistest poliitikutest ja elukutselistest sõjaväelastest. Esimeste koolitamise osas võiksid üliõpilasühendused mingil määral kaasa aidata. Kasvõi elementaarse eneseväljendamisokuse ja nagu öeldud esimese parlamentarismikogemuse tasemel. Suur osa iseseisvusaegseid poliitikuid alustasid oma tegevust just läbi sellise kooli.

Võib muidugi kahelda kas üliõpilasühenduste tõeliseks taasloomiseks ollakse suutelised. Traditsioonid on ligi pool sajandit katkenud. Kuid muud väljapääsu üliõpilaskonna, st. ühe Eesti ühiskonna osa olukorra normaliseerimiseks ei näi olevat. Meil on siiski veel olemas elav side sõjajärgse üliõpilaskonnaga tolleaegsete vilistlaste näol (EÜS-il on neid kõikidele vintsutustele vaatamata 115). Selles osas on võimalik ajalise augu servad kokku traageldada. Tekib küll küsimus, kas ainult väga vanad ja väga noored suudavad teha viljakat koostööd, aga senised kogemused näitavad, et isegi väga edukalt. Keerulisem on suhelda just vahepealsete aastakäikudega, kus arusaamad on välja kujunenud vääristunud oludes ja neid teadlikult muuta osutub vist raskemaks. Siiski leidub, nagu juba öeldud, ka sotsialismi viljastavates tingimustes üleskasvanud inimeste seas küllalt palju kaasalööjaid. Nende kaasatõmbamine on oluline, et kiiremini murda väga levinud ebanormalseid suhtlemisvorme isegi haritlaste omavahelises läbikäimises. Praeguseks on ju kunagi domineerinud nn. seltsisuhted enam-vähem täielikult asendunud "kasulike tutvuste", parteikomitee saunapeol sõlmitud kokkulepete, telefonitsi kamandamise (jne.) inimväarikust alandava süsteemiga. Sõpruse ja aumehelikkuse mõisted on ametlikus suhtluses muutunud valdavalt koomilisteks arhaismideks, mida ei saa üldse tõsiselt võtta. Siin peaks üliõpilasühenduste taastumisel tekkivad põhjendatud ja eluaegsed inimsuhted olukorda muutma hakkama.

Kõik eelnevad eesmärgid on aga ilma otsesemate ülesannete või konkreetse tegevusjuhendita liialt abstraktsed. Tuleks rääkida ka taktikast.

EÜS-i üheks põhimõtteks on oma liikmete võimalikult mitmekülgse ja kõrgetasemelise hariduse soodustamine. Ja see peab ka praegu olema üks Seltsi esimesi eesmärke. Tuleb täita seda lünka, mis jääb Tartu ülikoolis pakutava ja tõelise hariduse vahele. Sest on vana tõde, et ilma hariduseta oleme me tühi koht. Ja siin saaks muu kõrval edukalt kasutada asjaolu, et Eestis taastuvad üliõpilasühendused on peale Muinsuskaitse Seltsi ainsad, kuhu kuuluvad koos kodu- ja välis-eestlased. Ühte organisatsiooni kuulumine peaks looma head võimalused otsesteks kontaktideks ilma VEKSA ja muude instantside sekkumiseta. Selliseid kontakte on vähemalt siinpool eluliselt tarvis kroonilise infopuuduse tõttu. Me ei tea, mis on kuskil ilmunud, mida kuskil uuritakse, milliste probleemidega on ühes või teises ülikoolis viimastel aegadel tegeldud jne. Võib-olla lämmatabki Kodu-Eesti vaimuinimesi kõige rohkem just selline konserveeritud olek. On vaja informatsiooni.

Võib olla oleks võimalik Välis-Eesti teadlaste kutsumine mõneks ajaks Tartusse õpetama. Kuid see väljub juba mõneti üliõpilasorganisatsiooni haardeulatusest. Või õigemini on seni mõeldav vaid siis, kui mõne organisatsiooni välisosakonnad võtaksid enda peale õppejõule palga maksmise, sest sinise kaheksa rubla eest tunnis ei ohverdata ilmselt eriti paljud oma aega raiskama. See oleks aga ilmselt seotud liigsete majanduslike ja küllap ka muude raskustega. Iseasi on muidugi Tartu ülikooli enese jõudmine nii kaugele, et ta suudaks maailmatasemel õppejõududele ka maailmatasemel palka maksta.

Teine võimalus oleks muidugi siinsete poiste väljakoolitamine Läänes. Ka selles osas saaks loogiliselt kasutada seltsisidemeid. Eriti kui arvestada, et küllap on isegi nõukogude võimud märganud suurt ärahüppajate protsenti just lääne saadetud komsomolitegelaste, mitte niivõrd lihtsate ristiinimeste hulgas. Kui praegu õnnestuks kasvõi paarsada lootustandvat noort Euroopa või Ameerika ülikoolidesse saata, oleks see ilmselt hindamatu teene eesti kodumaise vaimuelu arengule.

Kuid mida suudame meie anda Välis-Eesti seltsikaaslastele, mida suudavad siinsed üliõpilasorganisatsioonid pakkuda oma osakondadele Läänes? Kõige hõlpsam oleks muidugi värske eestikeelse kirjanduse ja ajakirjandusega varustamine, kuid seda saaks teha ka ilma üliõpilasühendusteta. Võib-olla mõnevõrra keerulisem, aga kindlasti kasulik, oleks noorte välis-eestlaste kutsumine lühemaks või pikemaks ajaks organisatsioonide külalistena Eestisse ja eeskätt Tartu ülikooli juurde. Üliõpilasorganisatsioonide kutsutuna jääksid Tartusse tulnud noored ka nende organisatsioonide hoole alla, oleks võimalik kuulata valitud loenguid ülikoolis. Esmatähtsaks jääks aga suhtlemine siinsete noorte ja miks ka mitte vanema põlve haritlastega väljaspool turist-pärismaalane ahistavat mudelit. Viimasel ajal on üsna palju kurdetud Välis-Eesti noorte "rahvusliku loiduse" ja "vähese huvi" üle. Viga ei olegi ehk ainult noortes endis. Võib-olla vajaksid nad väikest süsti omakeelses ja võitlustahtelises õhkkonnas. Aga just seda viimast on Tartus meeldivald palju. Viimasel ajal üllatavalt värske õhustik Eestis võiks aidata välis-eestlasi mõnikord vist üsna raskes eneseidentifitseerimises. Vaba suhtlemine kodu-eestlastega looks täiesti uue kontaktidetasandi Kodu- ja Välis-Eesti vahel ja mõeldes tulevikule oleks kindlasti asendamatu väärtusega.

Nii et infole ja teadmistele võime vastu pakkuda vaimu. Küllap on see kasulik vahetus mõlemale poolele, see tähendab meile kõigile.

EERIK KROSS

veebbruar 1989

JÄTKE MULLE MU KOLMAS KODUMAA

ALGUS AK 53.

Isa arreteeriti öösel salaja, vastu 10. augustit 1937. "Igaks juhuks" võeti kaasa ka ema. Ja kuna mina olin 2,5-kuune rinnalaps, siis viidi ka mind.

Algul arvati, et see oli humaanne tegu: rinnalaps kuulub ju ema juurde. Kuid ema juurde ei viidud mind kordagi, kuigi veetsin oma esimesed eluaastad samas Gorki (=Sormovo) linnavanglas, kus emagi. On saladus, kuidas ma üldse ellu jäin. Ilmselt oli noorema tehnilise personali hulgas halastava südamega naisi, kel endil polnud repressiooniprotsessidega mingit pistmist.

Mind oleks ju tookord võidud jätta maale vanaema-vanaisa juurde, kus oli lehm ja muu majapidamine, kuid sellele vastati: "Pole ette nähtud!". Nõnda oli kogu see süsteem oma olemuses antihumaanne. Tsiviliseeritud maades ei toimita nõnda isegi kriminaalkurjategijate lastega. Minu isa aga oli kommunist, pedagoog, kõigi Leningradi ja selle oblasti soome koolide inspektor. Peale selle oli ta veel NSVL Kirjanike Liidu ja selle Leningradi osakonna juhatuse liige. Tal oli kirjanike ning ühiskonnategelaste seas palju edumeelseid sõpru ja tuttavaid, nende hulgas Maksim Gorki ja Jossif Broz-Tito - viimasega koos õppis ta Petrogradi kommunistlikel kursustel ning too sõitis isegi meile maale külla. Enne arreteerimist töötas mu isa Yrjö (=Georg) Savolainen soomekeelse ajalehe "Vapaus" toimetajana. Arreteerimise ühe põhjusena oli märgitud fakt, et tal leiti kodust (nagu ta oleks seda varjanud!) ladina tähestikuga kirjutusmasin.

Kui ema umbes pooleteise aasta pärast eeluurimiselt välja lasti, anti mind talle kätele ja öeldi: "Olete vaba!"

Ema istus võõras linnas trammi ja sõitis ringi sama marsruuti, laps süles, sest kuhugi polnud minna. Korter ja kogu vara Leningradis olid rekvireeritud.

Laps oli umbes kaheaastane, kuid rinnalapse kombel mingitesse kaltsudesse mähitud. Rääkida ta ei osanud. Tõeline Stalini-aegne Mowgly.

Ena jõudis kuidagi siiski minu vanavanemate juurde Leningradi lähistele ja siin saadi mind ruttu jalule. Oppisin ka üsna kähku selgets soome keele. Kuid seltsiv laps ma polnud: meeleldi mängisin üksi mingis peidupaigas, näiteks laua all, mille narmastega laudlina ulatus maani.

Ajad olid rasked: käis "Soome" sõda ja meie olime muidugi nüüd topelt "rahvavaenlased"...

Need sõjad mängisid Stalinile kätte mugavad trumbid: kõik tema veretöö võis nüüd ajada sõdade kaela...

* * *

Nii kaotasin ma oma Esimese Kodumaa. Ingerisoomlased on nüüd nagu juudid või mustlased, kes oma kodumaad kannavad põhiliselt südames.

Objektiivne ajalooline õiglus ingerlaste puhul on ilmselt selline: pole vist mõtet reanimeerida seda kadunud autonoomset väikeriiki, kuid Leningradi linna Täitevkomitee aukohus on teha nende heaks kõik, mis veel võimalik: lubada soomekeelne taidlus, rahvuslikud klubid, muuseum, ühingud, s.t. leida ka ruumid. Ja et need mõningad inimesed, kes seda soovivad, ei peaks lõputult paluma, vaid neile tuldakse vastu.

* * *

Leningradi blokaadi käigus sattusid paljud linnalähedased soome külad sakslaste alla. Sakslased neile eriti liiga ei teinud - arusaadavatel põhjustel, mis seostusid Hitleri ja Mannerheimi nimedega. Kuid oleks suur kanapimedus need kaks nime ühele tasemele panna: viimane õppis ja elas omal ajal Peterburis ja rääkis vene keelt paremini kui soome keelt. Kui Hitleri sõda oli vallutussõda, siis oli Mannereheimi oma - soomlaste poolelt vaadatuna - kaitse sõda. Tema teadis hästi, mida ta tegi. Ainult nõukogude rahvas ei teadnud, mis toimus. Oli ju veel teinegi sõjamängu telg: Stalin ja Hitler.

Arvan, et tänapäeva nõukogude rahvas on sedavõrd haritud, et on väärt teadma, mis oli Ribbentropi ja Molotovi lepingu salajases lisas. Väikesed Baltimere maad pole sellest sugugi rohkem huvitatud kui kogu vene ja muud nõukogude rahvad. See küsimus pole tõstetud ju venelaste vastu, vaid Stalini poolt vägivaldselt teostatud venestamise vastu, mille rudimendid funktsioneerivad veel praegugi.

Oleks vaja pingutada mõistma venelastel neid sõdu ka Soome jt. (Poola, Eesti, Läti, Leedu) rahvaste poolelt. Leningradi soomlaste saatus näitas, kuidas stalinism kohtles süüta süüdlaseks jäänud väikerahvaid.

Aeg oleks see küsimus lahendada: valele vundamendile ei saa ehitada õiget hoonet!

Käesoleva etapi arengust vaadatuna ei või ega tohigi meie rahvusküsimustes enam olla neid emotsioone, mis olid Stalini päivil, mil venelased ja teised (väike)rahvused olid tema valitsuskaika kaks eri otsa

Jah, Leningradi soomlased sattusid sakslaste alla. Kuid sellegipoolest ma ei tea mingit massilist üleminekut sakslaste poolele sõjalises mõttes. Arvan, et Tartu rahulepinguga antud Ingerimaa kultuurautonoomia tugevdas leninlikke ideid ning hoolimata Stalini repressioonidest jäid ingerisoomlased truuks nõukogude võimule tema kunagiste humaansete algatuste tõttu. (Kuidas muidu hiljem seletada ingerlaste 90 %-list naasmist Soomest Venemaale?)

Sakslased korraldasid ingerlaste massilise interneerimise Eesti kaudu Soome. Tõtt öeldes keegi sellele eriti vastu ei pannud. Milleks? Jääda sakslasega võitleva Venemaa territooriumile olnuks samaväärne vabasurmaga: piisas ju ainult kontakti faktist sakslastega, sattumaks surmamõistetuks, sest kes oleks sõjaolukorras hakanud selgitama, mis suhtes nendega oldi.

Elementaarne enesekaitseinstinkt ütles, et tuleb sõita sinna, kuhu viiakse. Pealegi ei veetud meid ju Hiinasse, isegi mitte Saksamaale, vaid kunagisele emamaale, kust olid pärit meie esivanemad, kus on sama keel, sama religioon.

Sakslased viisid meid laevadega Paldiski sadamast Helsingisse. Laevad olid täis naisi, lapsi ja vanureid, sest mehed olid kas tapetud, vangis või Punaarmees (!).

Ülalt heitsid meile pomme nõukogude sõjalennukid. Mitte kõik laevad ei jõudnud Soomeni. Tahaks väga loota, et need lendurid ei teadnud, keda nad pommitasid.

(Vahemärkusena mainin, et kui meid Leningradist Eestisse toodi, siis enne Soome viimist elasime umbes aasta aega Eestis. Siin ma õppisin selgeks eesti keele. Mina olin viie- ja minu õpetaja nelja aastane. See pisifakt minu eluloos sai eelduseks Eesti muutumisel tulevikus minu kolmandaks kodumaaks. Nii et põhimõtteliselt olen ma viru plika, eestistunud seal, kus sündis Kreutzwald - Virumaal, Ristimetsa külas).

* * *

Nüüd veidi minu Teisest Kodumaast. See oli Soome.

Seal ma läksin esimest korda esimesse klassi - muidugi soomekeelsesse kooli. Soomes oli mul väga hea ja kodune. Arvatavasti oleks mu elu olnud õnnelikum, kui oleksin võinud jääda sinna.

Kuid sõda lõppes ja teiste sõjakaotuslepingute hulgas oli ka selline "kontributsioon": tagastada NSV Liidule kogu see kontingent, kes sakslaste poolt oli Soome viidud.

Vaatamata sellele, et tagastamissüsteemis oli "mulk" - ida asemel võinuks hoopis lääne putkata -, tuli ingerisoomlastest kodukohta tagasi umbes 90 % (ülejäanutest osa suri, osa läks peamiselt Rootsi), lootes kohata oma NSV Liitu jäänud sugulasi ja elada tuttavais paigus.

Kuidas meid aga vastu võttis staliniaegne kodumaa?

NSV Liidu valitsus oli lubanud repatriantidele tagastada kõik konstitutsioonilised kõdanikuõigused. Kuid - meilt võeti ära isegi see pisku omandus, mis sõjapõgenikel võis olla (raamatud, jalgrattad, õmblusmasinad), aga kodutalusid meile isegi ei näidatud (need olid kas sõjas hävinud või elasid seal teised sõjapõgenikud, peamiselt Valgevenest, kus peaaegu ühtki maja alles polnud jäänud). Meid löödi lahku väikesteks rühmadeks ja veeti loomavagunites mööda suurt Venemaad laiali.

Meie pere sattus Velikije Lukisse. Ühe talve elasime muldpunkris. Hiljem anti meile Nelidovo rajoonis vana talumaja, kus meid elas koos 2 - 3 perekonda.

Ma ei hakka jutustama, millised elutingimused olid sõjajärgses vene külas - seda on teinud ülihästi Fjodor Abramov. Kuid siin oli veelgi raskem: siit oli alles hiljuti käinud üle sõda, mis oli hävitanud kogu Eesti Punakorpuse, Dolores Ibarruri poja, hulga venelasi, rääkimata sakslastest.

* * *

Siin läksin teist korda esimesse klassi.

Me kirjutasime vihikutesse, mis olid ajalehtedest köidetud. Soomes, kus ma olin jõudnud juba koolitüdruk olla, olid mitmesugused trükitud vihikud: kaldjoontega ilukirja jaoks, ruudulised matemaatika tarbeks, eraldi vihikud kooli- ja kodutöödeks, rääkimata õpikuist ja näitevahendeist.

Tee kooli oli pikk. Teedel hulkusid nälginud hundid. Nende pärast kandsime kaasas ajalehti ja tikke (tohtu defitsiit, aga laste elu oli kallim!): süütasime ajalehetuuste ja loopisime kiskjatele näkku...

Kuid asi polnud isegi mitte nendes olmeraskustes, mis olid meil vene lastega ühised: mina ju peaaegu ei osanud vene keelt. Niikaua, kui suvel koos mängiti, see eriti ei häirinud, kuid sügisel kooli minnes ei tulnud ma toime vene tähestikuga - olin ju Soomes õppinud hoopis teisi tähti. Nii ma siis hakkasingi protestima kirillitsa vastu ja ema oli sunnitud otsima NSV Liidus maad, kus oleks ladina tähestik.

Vahel täituvad imed. Läbi lõpmatu paberikadalipu jõudsin Eestisse, kus ma läksin kolmandat (!) korda esimesse klassi. Tõsi, paari kuu pärast viis direktor (Jänes oli ta nimi) mu üle teise klassi. See oli Tartus. Seal me elasime poolpurustatud Raadi mõisas, kus osa hooneid oli kiiruga elukõlbulikuks muudetud neile, kel kusagil ulualust polnud.

Enne sõda oli siin olnud Eesti Rahva Muuseum. Ta näeb ka praegu välja nagu tollal - okastraat ümber, silt "Keelutsoon".

KUS ASUB ORAVASABA TEE?

kuhu viib Tedre põik?

Nendele ja teistele küsimustele leiame vastuse hiljuti ilmunud Tallinna tänavate kaardilt.

Uus kaart ehk skeem on joonestatud Eestis kuid trükitud ja välja antud Rootsisis firma ESTWESTi kirjastusel. Kaart on mitmeti ainulaadne. Sellel on märgitud üle tuhande tänava ühes nimede registriga. Väljaandja kinnitab, et tänavad on püütud skeemile märkida nii tõepäraselt kui võimalik.

Kaart katab olulise osa Tallinna asustusest Harkust Maarduni. Peale tänavate nimede on kaardile märgitud ka "linnajaod" nagu Mustamäe, Pelgulinn, Kadriorg, Merivälja jt. Ära on toodud ka raudteed ühes jaamadega. Meri ja järved on mustvalgele kaardile trükitud sinise värviga. Keslinna kaarti on korratud suuremas mõõtkaavas mis kaardi kasutamist hõlbustab. Linnakaart on ülevaatlik ja selgesti loetav ning suureks abiks tänavate otsimisel.

Nagu eelolevast nähtub on kõne all olev trükis uuslooming. Seejuures on arusaadav, et esineb ka mõningaid puudusi. Kasutaja oleks soovinud, et kaardil oleks mingisugune nimi või pealkiri nagu "Tallinna tänavate skeem", "Tallinna teed ja tänavad" või midagi sarnast. Kindlasti oleks pidanud märgitud olema ka trükiaasta (1989) ja koht (Stockholm) ning kirjastaja nimi (tagasihoidlikult on kaardi nurgale trükitud vaid "Copyright ESTWEST"). Kaardi leviku huvides oleks võinud olla märgitud ka tellimisandmed.

TALLINNA KAART

Kaardi joonestamisel on arusaadavalt erilist rõhku pandud sellele, et tänavad oleks selgelt nähtavad. Kahjuks on sealjuures kannatanud asustuse üldpilt kuna laialt joonestatud tänavad ei jäta ruumi ehituste all olevale alale. Eriti võõrastavalt mõjub see Vanalinnas kus seal tegelikult kitsad tänavad on joonestatud saja meetri laiuses, mille tõttu ala mida täidavad majad, tornid, müürid ja muu keskaegsele linnapildile iseloomulik, kaardilt kaob. Kui tuleb päevakorda kordustrükk, tuleks püüda kaarti selles osas parandada. Suurendatud keslinna kaardil näib olevat võimalusi tänavate joonestamiseks õiges laiuses ilma, et loetavus oluliselt väheneks. Ümberjoonestamise korral võiks kaaluda ka mõningate karakterehituste (linnamüüri, raekoja, kirikute) kontuuride kaardile märkimist.

JAAK MAANDI

Kaarti võib kõigile Tallinna külastajatele soovitada.

Kaarti saab tellida ESTWEST telefonil 08-17 87 53. 100 Rkr+postikulud

METSAÜLIKOOLID 89

METSAÜLIKOOL EESTIS

'MEEST', METROO Eestis, sai võimalikuks uutes oludes 18.-25. juunil 1989 Käärikul, Otepää ligidal. Organisatoorselt oli 'MEEST' koostöö Tartu Ülikooli, Eesti Kultuurikomitee ja Metroo vahel.

Osavõtjaid oli välismaalt 97 koos lastega, eestimaalasi vähemalt sama palju. Koos ajutiste küllastajatega oli kohal pidevalt 200 - 250 isikut. Igal päeval oli oma teema: Pühapäev 18. juuni: SAABUMINE, TALLINN-KÄÄRIKU * esmaspäev: TARTU ÜLIKOOL 1989 * teisipäev: EESTI KULTUUR * kolmapäev: POLIITILINE ELU EESTIS * neljapäev: RINGSÖIT LÖUNA EESTIS * reede: ISEMAJANDAV EESTI * laupäev: EESTLASED JA EESTLUS * pühapäev: ÄRASÖIT EKSKURSIONIDEGA /K.PÄTSI AUSAMBA AVAMINE JM *
Kavast hiljem pikemalt.

MÜLK - METSAÜLIKOOL LÄÄNEKALDAL

MÜLK

oli peale Lääneranniku Eesti Päivi 6.-8. juulil University of California Santa Barbaras. Peateema "EESTI PRAEGU". Ettenähtud 18-35. aastastele.

Loengud: Edgar Kaskla VÄLISEESTI NOORTE PERSPEKTIIVE, Eerik Kross KODUEESTI NOORTE PERSPEKTIIVE, Taavo Virkhaus LAULUST POLIITILISE VAHENDINA, Rein Taagepera ÜHISKONDLIKUD RÜHMITUSED NÜÜDIS-EESTIS, Toivo Raun VALGED LAIGUD EESTI AJALOOS, Ardo Hansson IME-PROGRAMM, Toomas Palm IME-PROBLEEMID, Teater: Mati Undi SAUNAKUULDEMÄNG * DISKUSIOONIRÜHMAD * HUVIRINGID * PEOD * VÖRKPALL * MUUD.

Mü KOTKAJÄRVEL

KOTKAJÄRVE METSAÜLIKOOL

19.-27. augustil 1989. Kava pearõhk on Eesti olukorra analüüsimisel: Eesti praegune kultuuripilt, ühiskonnapilt, suhtlemine.* ÄRKAMISAEK I JA II * KOMMUNISTLIK LIIKUMINE VABARIIGI AJAL * POLIITILISED ÜMBERKORRALDUSED N. LIIDUS * IME KAKS AASTAT HILJEM * JNE * nagu tavaliselt pakutakse kultuurilist hingetoitu, nagu LUULE JA KIRJANDUS / EESTI KEELE JA KÖNE GRUPID / HUVIRINGID / VIDEOD ÜNDMUSTEST EESTIS / MUUSIKA / SAUN / LOODUS / SELTSKOND / JM *

aja lugu 1

on samuti saadaval:
artikleid eesti keele
olukorrast välis eesti
ühiskonnas.

I L M U S :

aja lugu 2

HILLE JAANUSSON VALDAR JAANUSSON

**ARHEOLOOGILISTE
JA KEELEAJALOOLISTE ANDMETE
KOOSKÕLASTAMISEST
PRONKSIAEGSES EESTIS**

REINO SEPP

**AJAKIRI "VABA EESTI"
JA GLOBAALNE EESTLUS**

MANNJ VAREP

SAJAND HELLA WUOLIJOE SÜNNIST

ENNO KLAAR

MIDA SEE METROO ENDAST KUJUTAB?

RAHULEPING

EESTI JA VENEMAA VAHEL

ÜKSIKNUMBRI HIND: ROOTSIS 30:- SEK

MUJAL 5 USD, 6 CAD , 6 AUD

aja lugu

postiziiro nr. 12 77 47 - 4

ÄLVKARLEÖVÄGEN 12 S-11 43 STOCKHOLM 45

VABA EESTI

VABADUSMEELSETE IDEEDE FOORUM

enlisi ajakirjakujulisi aastakäike
(nr 34-63, 1959-1964) on veel saadaval.
Tookordse noorema põlve häälekandjana
sisaldavad need püsiva väärtusega kaastöid
kultuurielu ja ideoloogia teemadel
kaugelt üle saja autori sulest.
Tellimised saata AJA KIRJA aadressil
või posti jooksvale arvele. (12 77 47 - 4)
HIND: 200 krooni.

Ivar Grünthal:

LIMRIK

"Uks voodi, mis nõksatas Narvas,
oma loomadest tigidalt arvas:
Olen korralik säng
ja paaritumäng
käigu hääletult madratsikarvas.

Ilmar Laaban:

LIMRIK

"Uks mees oli roninud Munamäele
ja viskas säält munaga punaväele;
kires nagu kukk
tabat politruk,
kui rebust sai hari ta punapääle.

(Vaba Eesti 1955)

KUULUTUSED

NOOR PEREKOND EESTIS SOOVIB KONTAKTE
INIMESTEGA VÄLISMAAL KES ON HUUVITATUD
KODU-EESTI KONTAKTIDEST.
OLEME MÕLEMAD 28 AASTASED, ÕPETAJAD JA
KULTUURILISTE HUVIDEGA. KASVATAME 4 a.
TEREESAT.

KIRJUTAGE: LIINA JA TOOMAS KINK,
KREEGI TN 8, 202 400 TARTU

SOOVIN OMALE EESTLASEST VÕI ROOTSLASEST
KIRJASÕPRA (KIRJASÕPRU) ROOTSIS.
ÕPIN TARTU ULIKOOLIS, ARSTITEADUSKONNAS.
MULLE VÕIB KIRJUTADA KAS EESTI, INGLISE
VÕI ROOTSI KEELES EHKKI VIIMAST VEEL
VÄGA VÄHE OSKAN.

OLEN 23 a. AASTANE.

KIRJUTAGE: ULLE TEEARU,
JURI 30 B - 50, 202 710 VÕRU

SOOVIKSN KIRJAVAHETUST!
VÕIBOLLA KELLEGIGA KES ÕPETAB VÕI
TEGELENUD MUUSIKAÕPETUSEGA.
MALLE ELBRECHT
RAUTTEE 11, 202 532 TÕRVA

KES TUNNEB KEDAGI JÕELÄHTME KIHELKONNAST
HARJUMAALT JA KES MÄLESTUSTE VÕI VANADE
FOTODE LÄBI ON TEADLIKUD JÕELÄHTME
VABADUSSAMBALE JÄÄDVUSTATUD KANGELASTEST?
TAASTATUD AUSAMBAL PUUDUVAD MÕNINGAID
ANDMED: Teatage AK toimetajale.

PAUL F. SAAGPAKK
EESTI-INGLISE SÕNARAAMAT
LIGI 500.000 SÕNA
MÕNED EKS. ODAVALT SAADAVAL
AK TOIMETAJA KAUDU.

EESTI PÄEVAD ROOTSIS

ESTNISKA KULTURDAGAR

toimuvad 24.-27. mail 1990 Uppsalas

Postadress

ESTIVAL 90
Geijersgatan 12A
S-752 26 UPPSALA

Telefon

018-30 93 82
018-1309 98

ESINDUSED & TOIMETUS

USA:s; NEW YORK, MARI LEESMENT: 321 Rockaway Str. Boonton, NJ 07005, tel. 201-334-0209; CHICAGO, URVE AUKSI: 13977 Stonehenge, Orland Park, IL 60462, tel. 312-460-1837; CHICAGO, HILJA PIKAT: 1259 W. North Shore, Chicago, IL 60626.

KANADAS: TORONTO, VELLO SALO: 2661 Kingston Rd., Scarborough, Ont. M1M 1M3, tel. 416-265-2458; TORONTO, VELLO SOOTS: 2 Deepwood Cres., Don Mills, Ont. M3C 1N8; VANCOUVER, LIIS & MATTI KLAAR, 4185 Canterbury Crescent, North Vancouver, B.C., V7R 3N4, tel. 604-986-4050.

AUSTRALIAS: SYDNEY, TIIA RAUDMA: 11/19 Waruda Street, Kirribilli NSW 2061, tel. 02-929-6415.

SOOMES: HELSINKI, EEVI NIVANKA: Ulvilantie 10 B 22, 00350 Helsinki, tel. 0-55 14 73.

PRANTSUSMAAL: PARIS, ENE RÄMMELD: 33 rue Beaunier, Paris 75014, France, tel. 1-45 43 93 60

NORRAS: OSLO, TIIU JA ENN ANDERSON: Ingierkollveien 45, N-1410 Kolbotn, tel. 2-80 87 40.

EESTIS: TALLINN, SIRJE RUUTSOO: Kiire 28 - 2, 200 007 Tallinn, tel. 68 44 82; TARTU, TIIT PRUULI: Vilde 18 - 3, 202 400 Tartu, tel. 6 15 65

AK ILMUB NELI KORDA AASTAS.

TOIMETUSE ja TALITUSE AADRESS ON:
Enno Klaar, Älvkarleövägen 12,
S-115 43 Stockholm.

EESTIST TULEB TOIMETUSELE

TIHTI JÄREL PÄRIMISI

ET KUIDAS SAAKS "AJA KIRJA"

TELLIDA KODUMAAL.

PRAEGUSTES OLUDES ON ÜLDKASUTATAV

VAHETUSKAUBA TEE; NIMELT KUI

KEEGI VÄLISMAAL TELLIB "AJA

KIRJA" KODUMAALASELE, SIIS

VÕIB VIIMANE NÄITEKS TASUDA

MINGI VASTUTELLIMISEGA EESTIST.

TELLIMISED:

"AJA KIRJA" saab tellida Rootsis (ja Skandinaavias) otse toimetusest, tasudes hinna posti jooksvale arvele (POSTGIRO),

NR 12 77 47 - 4,

c/o Enno Klaar).

IGAL POOL MUJAL ON TELLIMINE LIIGEMA AK ESINDAJA KAUDU, andmed siin ülal.

TELLIMISHINNAD:

Rootsis 90 SEK, USA-s 15 USD,
Kanadas 19 CAD, Austraalias 20
AUD. Mujal vastavalt kursile.

SISUKORD

PE ^A 89,54
3 1166

Demokraatiast, IME-st,MRP-st	Marju Lauristin	2
Mida taotlevad Kultuuripäevad?	Mardi Valgemäe	7
Kas ja kuidas abi pakkuda uuele ärkamisajale?	Ignar Fjuk Tõnu Parming Olev Träss	9
Ühest väikesest riigist kaugel ja lähedal	Jaak Maandi	17
Nõukogude armee invaliidistab balti nekruteid	Marianne Moora	20
'Kohtumine hirmuvalitsejaga'	Erik Haamer	24
Kalevipoeg ja vanakurat	Wello Uuskyla	25
Eesti elu-olu		26
Kohtumine Helsingis	Raimond Kolk	27
Mõtteid eesti noore proosa ümber	Maimu Berg	30
Vandumisest	Felix J Oinas	33
Mõnest kodumaise EÜS-i tegevusperspektiivist	Eerik Kross	35
Jätke mulle mu kolmas kodumaa	Aira Savolainen	39
Kus asub Oravisaba tee?	Jaak Maandi	43
Metsaülikoolid '89		44
Kuulutused		45
Esindused/ toimetused		47